745/2ა/10873

ეროვნული თავისუფლების გზით — პიროვნული თავისუფლებისაკენ
პიროვნული თავისუფლების გზით — ეროვნული თავისუფლებისაკენ

ეროვნული ბიბლიოთეკა

საქართველო

საქართველოს სახალხო ფრონტის
საზოგადოებრივ-პოლიტიკური გაზეთი

№ 7 (34) 6 აპრილი 1991

საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკა

ქრისტე აღსდგა! — ჭეშმარიტად!

მხოლოდშობილი ძე და სიტყუა მამისა,
ჯუარს დამსჭუალული, ნეფსით თჳსით ვნებული,
ურწმუნოთა გუემული,
ყურიმილის ცემად მოსრული,
საფლავსა დადებული და დაბეჭდული
სიკუდილისა დამსჯელი
და ბნელისა დამჴსნელი,
ღმერთი შეუწერელი,
არსებით უქცეველი
და უვნებელი
ყოვლად შეუწებელი
დაუბადებელი,
დაუსრულებელი,
ცხოვრების მომცემელი,
ქრისტე აღდგომილ არს მკუდრეთით
და ცხოველ არს იგი
აწ და უკუნისამდე.

მიქაელ მოდრეკილი

ეპისტოლე პარტიათა მიმართ

ნება მომეცით, მე, არსებულ პარტიათა გარეშე მდგომს ადამიანს, გამოვსთქვა ჩემი აზრი და გრძნობა იმ მოვლენის შესახებ, რომლის მოწამენი ვართ ქართულის გაზეთების მკითხველნი. დიდმა რევოლუციამ, ქალაქში რომ მოხდა, ყველას მოგვანიჭა თავისუფლება აზრის გამოთქმისა და შეძლება მოქმედებისა ყოფილის წეს-წყობილების დასარღვევად და ყველასთვის სასურველი ახლის დასამყარებლად. ცხადია, ჩვენი აზროვნების და მოქმედების ქვაკუთხედად ამ თავად უნდა იყვეს ხელის შეწყობა იმ დროებითის მთავრობისა, რომელსაც ახლა ხელთ უპყრია სახელმწიფოს მართვა-გამგეობა და თავს უდვია ახალი წეს-წყობილების დამყარება. ზოგიერთი ძირითადი ცვლილებანი დროებითმა მთავრობამ თვითონვე გამოაცხადა აუცილებლად და შეუდგა კიდეც მათს განხორციელებას, ხოლო სრული ცვლილების მოსახდენად და წეს-წყობილების დასამყარებლად იგი გვპირდება დამფუძნებელი კრების მოწვევას.

როგორც მოსალოდნელი იყო, დროებითი მთავრობის მოქმედება არ იწვევს არავითარ წინააღმდეგობას და ყველანი, ვინც შეწუხებულნი იყვნენ უწინდელი მთავრობისა და წეს-წყობილებისაგან, სავსებით ემხრობიან ახალ მთავრობას და მოვალეობად სთვლიან ხელი შეუწყონ მას. მოსალოდნელი იყო, რომ ჩვენი პარტიები ამისთანა წუთში დაივიწყებდნენ ძველ მტრობას და ჭიშპობას და, ხელი-ხელ ჩაკიდებულნი იმუშავებდნენ. მაგრამ, სამწუხაროდ, ამას არა ვხედავთ. შეთანხმების მაგიერ ჩვენი გაზეთების ფურცლებზე ისეთი ლექსებით ლანძღავენ ერთმანეთს ორ ბანაკად დანაწილებული პარტიების წარმომადგენლები, რომ თმა ყალყზე უდგება ამ პარტიათა გარეშე მდგომ პირთა და აფიქრებინებს, ვაი, თუ ამგვარ მტრობა-ჭიშპობას ქვეყნის დამღუპველი შედეგი მოჰყვეს.

ერთი პარტიის პუბლიცისტები მეორე პარტიის გამოსვლას რეაქციონულად და კონტრ-რევოლუციონურად სთვლიან, მეორე პარტიის მწერლები კი პირველი პარტიის საქციელს მამულის ღალატად ნათლავენ. ამაზე მეტად ურთიერთობის გამწვავება შეუძლებელია. ერთმანეთის ლანძღვასა და ბრალდებაში ისე შორს წავიდნენ ჩვენი პარტიების მესვეურნი, რომ საკმარისია ერთი ნაბიჯი წინ წადგან, რომ დაერიენენ ერთმანეთს იარაღით და დაიწყონ ჟლეტა ერთის მხრით „რეაქციონერებისა“ და „კონტრ-რევოლუციონერებისა“, მეორე მხრით „მამულის მოღალატეებისა“. იმისთანა ხანაში, როგორშიაც ახლა ვართ, ადამიანთა გრძნობიერება მეტად ადვილ-გასაღიზიანებელია და იმისთანა ფიტბი ბუნების ხალხში, როგორც ჩვენა ვართ, ჩნდებიან ხოლმე ფანატიკოსები, შეშლილნი როგორც მამულის სიყვარულზე, ისე რევოლუციის სამსახურზე. შესაძლებელია, ჩვენის გაზეთების კითხვით გაღიზიანებული ერთი ფანატიკოსი ეცეს დანით ერთი პარტიის ცნობილ წარმომადგენელს, ხოლო მეორე ფანატიკოსმა მეორე პარტიის აგრეთვე ცნობილ წარმომადგენელს დაუმიზნოს რევოლვერი. ღმერთმა ნუ ჰქნას ეს, მაგრამ რომ მოხდეს, ნუღარ გაგიკვირდებათ. აი, მაშინ დაიწყება ნამდვილი ღალატიც, რეაქციაც და კონტრრევოლუციაც.

ამისთანა მოვლენის ასაცილებლად საჭიროა, პარტიების კალმოსნები ჩაუფიქრდნენ თავიანთი მოქმედების ხასიათს. ან მოსპონ სრულებით ერთმანეთის წინააღმდეგ ისეთი ხასიათის ლაშქრობა, როგორსაც ახლა აწარმოებენ, ან ისე გააზომიერონ, რომ საშიში არ იყოს ფანატიზმის აღძვრა. ეს მით უფრო შესაძლებელია, რომ მიზეზი ჩვენი პარტიების უთანხმოებისა დღევანდელ დღეს — ეროვნული კითხვა — ჩემის ღრმა რწმენით, არც ისეთი ხასიათისაა, რომ მის გარშემო არ შეიძლებოდეს პარტიათა შეთანხმება. რამდენადაც მე ვიცნობ ჩვენი პარტიების პროგრამას და აზრს, ხსენებული კითხვის შესახებ, მათი შეუთანხმებლობა არის ერთმანეთის გაუგებრობის და ჯიუტობის შედეგი. უნდა მოისპოს გაუგებრობაც და ჯიუტობაც.

დავით კარიჭაშვილი.

„საქართველო“,
1917 წლის 21 მარტი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

არჩილ ჯორჯაძე და ქართული მიწა-წყლის დაცვის პროგრამა

არჩილ ჯორჯაძე, როგორც რეალისტი მოღვაწე, ხედავდა, რომ ცარისტული რეჟიმის პირობებში რთული იყო და დიდ დროს მოითხოვდა სოციალ-ფედერალისტური პარტიის პროგრამა — მაქსიმუმის განხორციელება — ჯერ ავტონომიის მოპოვება და შემდეგ სრული ეროვნულ-პოლიტიკური დამოუკიდებლობის აღდგენა. ამიტომ, მან თავდანვე შეადგინა პროგრამა — მინიმუმი, მოხაზა ის პრობლემები, რომელთა გადაჭრისათვის ერთობლივი საქმიანობა საქართველოს საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ძალებს თვითმპყრობელობის რუსიფიკატორული და კოლონიური პოლიტიკის პირობებში მოეთხოვებოდათ.

არ. ჯორჯაძეს პირველი რიგის ამოცანად მიაჩნდა მოკამათე დასებს გაერკვიათ, რა აშორებდა მათ ერთმანეთისაგან და რომელი საკითხების გადაწყვეტის დროს უნდა ეგლოთ ხელიხელჩაკიდებულთ. იგი უარჰყოფდა ეროვნულ-დემოკრატებს, დაფიქრებულიყვნენ სოციალურ პრობლემებზეც. მოუწოდებდა „მესამე დასელებს“ მთლიანობაში გაეზიარებინათ ქართველი ერის მდგომარეობაცა და ცალკეული კლასების ინტერესებიც. გაეცნობიერებინათ სიტუაცია, შეეგნოთ, რომ საქართველოს საშიშროებას კლასთა წინააღმდეგობა კი არ უქმნიდა (ეს თითქმის ყველა ქვეყნისათვის საერთო მოვლენაა), არამედ რუსეთის ცარიზმის კოლონიური პოლიტიკა. ყოველი ქართველი იმაზე უნდა ფიქრობდეს, როგორ გადაურჩეს გადაგვარებას, რა იღონოს თავისი „ვინაობის დასაცავად“, ერის გადასარჩენად, მისი ტერიტორიის შესანარჩუნებლად.

არ. ჯორჯაძის „კონკრეტული საქმიანი პროგრამა 5 პრობლემის გარშემო ტრიალებდა. მათ შორის ერთ-ერთი მთავარი იყო „საქართველოს მიწის ფონდისა და მეურნეობის ქართველთა ხელში შენარჩუნების“ საკითხი.

არ. ჯორჯაძე ტერიტორიის ერთიანობას თვლიდა ერის ერთ-ერთ მთავარ ნიშნად, მიწა და მიწათმოქმედება მიაჩნდა ქართველი ერის გამძლეობის საფუძვლად. აგრარულ საკითხს იგი ყოველთვის ქართველი ერის აწმყოსა და მომავალთან უმჭიდროეს კავშირში განიხილავდა.

ცნობილია, რომ რუსეთის ცარიზმი საქართველოს დაპურობისთანავე შეუდგა სახელმწიფო (იგივე საბაზინო) მიწის ფონდის შექმნას, რათა ოპოზიციაში ჩამდგარი ქართველი უფლისწულებისა და თავადაზნაურობისათვის ეკონომიკური საფუძველი გამოეცალა. რუსეთის სახელმწიფო ხაზინის საკუთრებაში თანდათანობით გადავიდა სახასო, საუთლისწულო, ანტირუსულ აჯანყებაში მონაწილეობისათვის დასჯილ თავადაზნაურთა მამულები — — ტყეები, საძოვრები, სახნავი მიწები, მასზე მცხოვრები გლეხებითურთ. ცოტა მოგვიანებით რუსეთის ცარიზმი დაეუფლა ქართული ეკლესიის საკუთრება-მფლობელობაში მყოფ მიწებსაც. დამპყრობლის ხელში აღმოჩნდა საქართველოს მიწის ფონდის ნახევარზე მეტი.

XIX ს.-ის განმავლობაში რუსეთის მთავრობამ საქართველოში ჩამოასახლა ათასობით კომლი რუსი, გერმანელი, სომეხი, ბერძენი და სხვ. კოლონისტი. საგრძნობლად შეიკვეცა ქართველი კაცის საარსებო სივრცე, რამაც, ბუნებრივია, ჩვენი ეროვნული მოღვაწეების დიდი უკმაყოფილება გამოიწვია.

XIX-XX სს. მიჯნაზე ქართველი თავადაზნაურობის საკუთრებაში, მართალია, ჯერ კიდევ რჩებოდა თითქმის 2 მილ. ჰა. მიწა, მაგრამ მაღალი წოდების მამულების დიდი ნაწილი ბანკებში იყო დაგირავებული და სესხის დაუფარაობის გამო, საჯარო ვაჭრობით იყიდებოდა. გაყიდული მიწების მცირე ნაკვეთებს ქართველი გლეხები ეუფლებოდნენ, დიდ ფართობებს კი — სომეხი, რუსი და უცხოელი ვაჭარ-მრეწველები ყიდულობდნენ.

საქართველოს მიწის ფონდის დაცვის პრობლემა დაისვა უკვე XIX ს-ის 60-იან წლებში. ამ საკითხზე მსჯელობდნენ ი. ჭავჭავაძე, ნ. ნიკოლაძე და სხვა ქართველი მოღვაწენი. XX ს-ის დამდეგიდან ქართული მიწის უცხოელთაგან დაუფლების ტენდენცია კიდევ უფრო გაძლიერდა და სწორედ ამ დროს ატეხა არ. ჯორჯაძემ განგაში.

არ. ჯორჯაძეს არაერთხელ უთქვამს, რომ ქართველი თავადაზნაურობის უდიდესმა ნაწილმა ფეხი ვერ აუწყო კაპიტალიზმის განვითარების პროცესს, ვერ ახერხებს მეურნეობის რაციონალურად წარმართვას, იძულებულია საკრედიტო დაწესებულებებს მიმართოს, მამულების დაგირავებასა და გაყიდვას მიჰყოს ხელი. ბანკებმა მიწის ყიდვა-გაყიდვის პროცესი დაიჩქარეს, წოდებრივი მიწათმფლობელობის აღსასრული მოაახლოვეს. მისი აზრით, თავადაზნაურობის, როგორც მიწის მფლობელისა და მეურნის გადარჩენა აღარ შეიძლებოდა. ამიტომ, საკითხმა — თუ ვის ხელში გადავა თავადაზნაურობისაგან გაყიდული მიწა-წყალი — ღრმად უნდა ჩაგვაფიქროსო. „ყოველი ღონე უნდა ვიხმაროთ იმისათვის, რომ გასაყიდი მამულები ან ქართველმა გლეხკაცობამ შეისყიდოს, ან კიდევ ქართველმა ვაჭარმა, მრეწველმა და საზოგადოდ იმათ, ვისაც მეტი ღონე აქვს გარეშე პირებთან ეკონომიური ბრძოლისათვის“ (არ. ჯორჯაძე, თხზულებანი, წიგნი IV, გვ. 9-10).

„ქართული მიწა-წყლის საკითხს, — წერდა არ. ჯორჯაძე, — უმეტესი ყურადღება უნდა მიექცეთ, რადგან ენასა და გვარტომობასთან ერთად მიწაა ერთი უპირველესი ფაქტორი ეროვნული ცხოვრებისა“.

არ. ჯორჯაძე გულისწყრომით შენიშნავდა, რომ ქართველი საზოგადოების ერთ ნაწილს ეს საკითხი არ ადარდებს. იმ მოძღვრების მიმდევართ, რომელნიც საქართველოში ბურჟუაზიისა და მუშების კლასობრივი ბრძოლის მეტს ვერაფერს ხედავენ, არ ესმით ამ საკითხის სიმწვავე. მათთვის სულ ერთია, ვინ დაეპატრონება საქართველოს მიწა-წყალს. მარქსისტებმა უნდა შეიგნონ, რომ დიდ შეცდომას უშვებენ, მათაც უნდა შეუწყონ ხელი მიწის საკითხის სამართლიან გადაწყვეტასო. თვით არჩილმა კი იმთავითვე წამოაყენა ეროვნული ბანკის შექმნის წინადადება, საერთო ქართული საადგილმამულო ბანკი მოახერხებდა, მისი აზრით, მიწის ყიდვა-გაყიდვის პროცესის რეგულირებას, გაუადვილებდა ქართველებს კონკურენციაში გამარჯვებას, მშობლიური მიწის ნაკვეთების შესყიდვას. თავადაზნაურთა მიერ დაგირავებული დიდი მამულების ერთ ნაწილს თვით ეროვნული ბანკი შეიძენდა, წვრილ ნაკვეთებად დაყოფდა და გრძელვადიანი კრედიტების მიწოდებით დაეხმარებოდა გლეხობას მისთვის ესოდენ საჭირო მიწის ყიდვაში.

არ. ჯორჯაძის ეს თვალსაზრისი პროგრესულ ინტელიგენციასთან ერთად გაიზიარა თავადაზნაურობის დიდმა ნაწილმაც და სცადა გლეხობასთან საერთო ენის გამონახვა, აგრარული საკითხის სიმწვავის განელება. პრივილეგიურ წოდებას, ბუნებრივია, აშინებდა აგრარული ურთიერთობისა და მიწათმფლობელობის ტრადიციული ფორმების მსხვრევა რევოლუციური მეთოდებით. მისი აზრით, ეს უნდა მომხდარიყო მკვეთრ შერყევათა გარეშე, თანდათანობით მიწის ყიდვა-გაყიდვის ოპერაციების გაფართოებით. ისინი შეეცადნენ პრაქტიკულად გამოეყენებინათ არ. ჯორჯაძის წინადადება, გაეტარებინათ ისეთი ღონისძიებანი, რომელნიც უზრუნველყოფდნენ ქართველი თავადაზნაურობის მიერ გაყიდული მიწის ქართველთავე ხელში გადასვლას. პატრიოტულ პოზიციაზე მდგომი თავადაზნაურობა მოითხოვდა აგრეთვე, რომ თავისუფალ სახაზინო მიწებზე რუსი კოლონისტები კი არ ყოფილიყვნენ ჩამოსახლებული, არამედ იგი გამოეყენებინათ მცირემიწიან ქართველ გლეხთათვის დამატებითი ნაკვეთების გამოსაყოფად.

XIX-XX სს. მიჯნაზე რუსეთის ცარიზმმა განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია ამერიკაკასიის კოლონიზაციას. 1899 წელს სპეციალურად შექმნილმა საგადასახლებო საამართველომ დაიწყო ტერიტორიების წინასწარ მომზადება რუსი კოლონისტებისათვის. ამ მხარეში „აღმოჩინეს“ 1,5 მილ. ჰა „თავისუფალი მიწა“, რომელზეც ათიოდე წელში შეიქმნა 100-ზე მეტი რუსული დასახლება. ამასთან დაკავშირებით სოციალ-ფედერალისტური გაზეთი „იმერეთი“ წერდა, რომ უცხოელები უმთავრესად სამრაიონს — თბილისს, ბორჩალოსა და სიღნაღის მაზრებს ეტანებიანო. „ამ მხარეებში სახაზინო ადგილების საკითხზე. მან კარგად შეამჩნია, რომ ოსების მიგრაცია განსაკუთრებით გაძლიერდა XIX ს-ის მეორე ნახევარში და გრძელდებოდა XX ს-ის დამდეგსაც. არჩილის მიერ მოტანილი სარწმუნო სტატისტიკური მასალის მიხედვით ფონეს ხეობაში ოსმა ხიზნებმა დაიკავეს 8500 დესეტინა. ისინი დაეუფლნენ თიღვის, თერეგვანის, ახალშენის, ხუნდისუბნის, ტყის უბნის, ნაბაკევის, შინდარას და სხვ. სოფლების მიწა-წყლის დიდ ნაწილს. სოფ. ყორნისში ამ ორმოცდაათი წლის წინ 7 კომლი ხიზანი ცხოვრობდა, დღეს 120 კომლი ცხოვრობს. ხერხეულიძეების მამული თითქმის მთლიანად ოსმა ხიზნებმა დაიკავეს, ტატიშვილების 2 ათას დესეტინიან მამულზე ოსების 7 სოფელი გაშენდა (იქვე, გვ. 58-59).

დიდად უკეთესი მდგომარეობა, არჩილის განცხადებით, არც კახეთში იყო. ქართველი გლეხობა შიერაქის ყამირ მიწებს, თავის სურვილისამებრ ვერ იყენებდა. არაგვის ხეობის სოფ. სნოდან შირაქში ჩამოსული გლეხები მთავრობამ აყარა და სხვა ქართველებსაც აუკრძალა ამ ველზე დასახლება იმ მოტივით, რომ 1884 წლის კანონის ძალით ეს ადგილები მთიელთა საზამთრო საძოვარიაო. რუსი მოხელეები, შენიშნავს არჩილი, 1884 წლის კანონის დარაჯად გამოდიან და ეს კანონი კი თვითონ დაარღვიეს, რადგან ამ რამდენიმე წლის წინათ გუბერნატორმა სვეჩინმა ამ ადგილებში რუსები დასახლა და სოფელსაც თავისი სახელი „სვეჩინო“ დაარქვაო“.

მთავრობის კომისიამ განიხილა დუშეთისა და თიანეთის მაზრის მცხოვრებთა თხოვნა შირაქში ჩამოსახლების ნებართვის თაობაზე და არ დააკმაყოფილა. ამასთან დაკავშირებით არჩილ ჯორჯაძე გულისწყრომით წერდა, რომ მცირემიწიანობით შეწუხებულ ქართველებს საქართველოს თავისუფალ ადგილებში გადასახლების ნებას არ აძლევენ, შიდა ქართლში ოსების ჩამოსახლებას კი, არა თუ აფერხებენ, აქეზებენო (იქვე, გვ. 62). ასევე ხდება შავზღვისპირეთში. იქ ქართველებს დამკვიდრებას უკრძალავენ, რუსებს კი ორგანიზებულად ასახლებენო.

რუსეთის ცარიზმის დემოგრაფიული და კოლონიური პოლიტიკის შედეგი არ. ჯორჯაძის აზრით, ის იყო, რომ საქართველოს მიწის ფონდზე ქართველთა უფლება შეიზღუდა, მის ხარჯზე სხვა ერთა მიწათმფლობელობა გაფართოვდა, რამაც გააძლიერა ეროვნული შუღლი და მტრობა. აღმოჩნდა, რომ ქართველთა მსვლელობაში საქართველოს საუკეთესო პროვინციებში, სადაც ძველად ქართული კულტურა ჰყვაოდა, დღეს ოდნავეა მოჩანს ქართველი ეროვნების ნაშთი, რადგან იქ ეროვნული შემეცნებაც მიმკრალა, ენაც ისპობა. ჩვენი ცხოვრების უკუღმართი მხარე, თუ გებავთ, სწორედ აქ არის. აქ არის განსაკუთრებით იმიტომ, რომ ქართველი ინტელიგენციის ზოგიერთ წრეებში სასაცილოდაც არ ჰყოფნით ამ საგნის შესახებ ლაპარაკი; როგორ, თქვენ გინდათ შეზღუდოთ სხვადასხვა ხალხის ერთმანეთში მისვლა-მოსვლა, გინდათ გარეკოთ არაქართველნი საქართველოდან? ეგ ზომ ნაციონალიზმია, ეგ ზომ შოვინისტობაა და სხვა ამგვარი“. არჩილ ჯორჯაძე ამგვარი განცხადების ავტორებს საკითხის არსში ჩაუხედაობასა და ეროვნული ინტერესებისადმი გულგრილ დამოკიდებულებას უკიჟინებს: **„ჩვენ არც მისვლა-მოსვლის წინააღმდეგი ვართ, არც უცხოელების გარეკვის აზრი გვაფრთოვანებს, ჩვენ ვამბობთ მხოლოდ, რომ ემიგრაცია-იმიგრაციის საკითხი მოწესრიგებული უნდა იქნას თანახმად სამართლიანობისა და კავკასიის ყველა ერთა ინტერესებისა** (ხაზგასმა არჩილ ჯორჯაძისაა); ჩვენ გვინდა დავუკანონოთ ემიგრაცია-იმიგრაციას სტიქიური ხასიათი და ამასთან გვინდა, რომ გაბატონებული ბიუროკრატიის ხელში პოლიტიკის იარაღად არ იყოს იგი. ემიგრაცია-იმიგრაციის მოუწესრიგებლობას იმისთანა სერიოზული და სავალალო მნიშვნელობა აქვს, რომ მისი უყურადღებოდ დატოვება ყოველად შეუწყნარებელი სილაჩრეა“. (იქვე, გვ. 65-66).

1911 წ. 11 მაისს ქართველმა სოციალ-დემოკრატებმა (კ. ჩხეიძე, ე. გეგეჭკორი), მთელი სოციალ-დემოკრატიული ფრაქციის მხარდაჭერით, რუსეთის სახელმწიფო საათაბეროში შეიტანეს კანონპროექტი ხიზნური ურთიერთობის ლიკვიდაციისა და ხიზანთა მიწათმოწყობის შესახებ. იგი ითვალისწინებდა ხიზნებისათვის მათ სარგებლობაში არსებულ მიწებზე საკუთრების უფლების მიცემას გამოსასყიდი ფასის გაღების გარეშე.

სოციალ-დემოკრატები ქართველ და უცხოეთიდან მოსულ ხიზნებს ერთ ტაფაში ათავსებდნენ, ხიზნურ ურთიერთობას აგრარულ-სოციალური ურთიერთობის შემადგენელ ნაწილად აცხადებდნენ და თავს იქებდნენ რადიკალური კანონპროექტის სათაათბეროში წარდგენით. რუსეთის მთავრობის კავკასიურმა ადმინისტრაციამ, მართალია, სოციალ-დემოკრატთა პროექტი არ მიიღო, სათათბეროში უფრო ზომიერი კანონპროექტი შეიტანა, რომელიც ხიზნების მესაკუთრეთა კატეგორიაში გადასვლის წინაპირობად მათ სარგებლობაში არსებული მიწების გამოსყიდვას მიიჩნევდა, მაგრამ ქართველი თავადაზნაურობა არც მთავრობის კანონპროექტმა დაკმაყოფილა, პროტესტი გამოთქვა მიწაზე მისი საკუთრების უფლების დარღვევის გამო.

აღნიშნულ საკითხზე კამათმა ფართო ხასიათი მიიღო. ერთმანეთს დაუპირისპირდნენ სოციალური და ეროვნული რევოლუციონერები. არ. ჯორჯაძემ და მისმა თანამოაზრეებმა, იმის გამო, რომ ხიზანთა სამ მეოთხედს ჩრდილოეთიდან ჩამოსული ოსები შეადგენდნენ, ხიზანთა საკითხი ეროვნებათაშორისი ურთიერთობისა და ეროვნული საკითხის ნაწილად მიიჩნია და ქართული ტერიტორიების ქართველთა ხელში დატოვება მოითხოვა.

1913 წელს, როცა არ. ჯორჯაძე უკვე ცოცხალი აღარ იყო, მისი თვალსაზრისის და ამდენად ქართველი ერის ინტერესების დამცველად გამოვიდნენ მ. მაჩაბელი და ალ. ყიფშიძე. მათ შეადგინეს პოლემიკური ნაშრომი — „ხიზნური ურთიერთობის შეწყვეტა საქართველოში“ (რუსულ ენაზე), რომელიც 1914 წელს ცალკე წიგნად გამოიცა. ნაშრომში ის ძირითადი აზრია გატარებული, რომ მეფისნაცვლის პროექტი ეწინააღმდეგება ხიზნურ ადათებს, მიწათმოწყობის პრაქტიკას და სამართლიანობის პრინციპს. პროექტი თუ კანონად იქცა, მხარეებს კი არ შეარიგებს, არამედ სამოქალაქო ომს გამოიწვევსო (გვ. 13. 29-30, 33-35).

ცხინვალის ფრონტი

ცხინვალი, შესაძლებელია, საქართველოს საბედისწერო ფრონტად იქცეს. იქ სწარმოებს ეხლა ნამდვილი ომი, ყოველნაირ ჯურის იარაღის საშუალებით და ჩვენ უკვე ცნობები გვაქვს, რომელნიც მოწმობენ, რომ ეს ომი ადვილად არ გათავდება, რადგანაც ოსობის მხრივ ბრძოლა მასსიურ ხასიათს ღებულობს. თავი რომ დავანებოთ იმ ჭორებს, რომლებიც სულ ოდნავადაც ვერ ააშკარავებენ ცხინვალის ამბების ნამდვილ ხასიათს, საკმაოა დავახასიელოთ მთავარი მიზეზი, რომ საკითხი ნათელი გახდეს. ცხადია, ცხინვალშიც ის მთავარი მიზეზი მოქმედებს, რომელიც მოქმედებს ერევანში, არდაგნში, ბაქოში, შამხორში და ხადახლოში.

ჩვენი ხელმძღვანელი წრეები ჯერ კიდევ ანგარიშს არ უწევენ იმ მთავარ მოვლენას, რომელმაც რევოლუციის ხაზი უკვე მოზნიქა ჩვენში და სხვა მიმართულება მისცა მას. არ უწევენ ანგარიშს იმას, რომ კავკასიაში უკვე მოხდა კოლიზია რევოლუციურ სულისკვეთებისა და დროშა რევოლუციისა ის აღარ არის უკვე, რომელსაც მივდევდით ჩვენ რევოლუციის პირველ ნახევარში. მთელი ტრაგედია ქართველი დემოკრატიისა იმაში გამოიხატება, რომ იმ დროს, როცა ქართველი დემოკრატია ისევ სოციალურ რეფორმების და დემოკრატიზმის ნიადაგზე სდგას, სხვა დანარჩენი ერები კავკასიისა ნაციონალურ პოლიტიკას აწარმოებენ. ასეთია მდგომარეობა ამიერ-კავკასიის აღმოსავლეთ ნაწილში და ასეთი სურათი იშლება დღეს საქართველოშიც. ის, რაც მოხდა თათარ-სომეხთა შორის, უნდა მომხდარიყო საქართველოშიც — ამის მაჩვენებელია ცხინვალის ამბებიც: შეეძლო განა ოსობას, მომწყვდეულს საქართველოს ჩრდილოეთ მაღლობზე ადრე თუ გვიან არ გაეზიარებინა ის გეზი პოლიტიკისა, რომელსაც იზიარებენ დღეს ყველა ერები ჩვენში, გარდა ქართველებისა. პოლიტიკა წაგლეჯისა — აი, რა არის დღევანდელი ლოზუნგი და ოსებმაც აშკარად განაცხადეს: ცხინვალი ჩვენია, საქართველოს მაღლობი — ოსეთია! ამ ანარქიისა და ნგრევის დროს, რომელიც მეფობს დღეს ჩვენში და, ისეთ პატარა და უკულტურო ერისათვის, როგორიც არის ოსობა, არაფერია იმაზე ადვილი, რომ განუხორციელებელ ოცნებებით იკვებებოდეს და, მათ პატრიოტულ თავში საქართველოს გულში დამოუკიდებელ ან ავტონომიურ ოსეთის შექმნის იდეა აღმოცენდა. არის ეს პოლიტიკური იდეა, ან ნაციონალური მისწრაფება? ჩვენ ვფიქრობთ, რომ არა, თვით ჩვენს დროშიც, რევოლუციისა და ერთა თვითგამორკვევის ხანაში, ეს იდეა ავანტიურად დარჩება. ჩაუფიქრდით ამ იდეის ბუნებას. ჩვენ არ ვიცით საქართველო უფრო ქართული, ვიდრე ის ადგილი საქართველოსი, სადაც ამ უამათ ოსები ცხოვრობენ. ეს არის ზურგი საქართველოსი, მისი ხერხემალი. ვინც ჩვენ იმას გვეტყვის, რომ დღეს იქ ქართველები არ ცხოვრობენ, ამიტომ ის არც საქართველოა, მან ისიც უნდა სთქვას, რომ არც ხერხემალია ტანისათვის აუცილებელი რამ, რადგანაც მასზედ არ არის თვალები, ყური, ან გული. ჩვენ ვფიქრობთ, რომ იქ, გულის სიღრმეში ოსობის უბრალო ხალხი, რომელსაც პოლიტიკანიზმის შხამი ჯერ არ ასწვეთებია გულში, ასევე მსჯელობს. ყოველ შემთხვევაში, უნდა ვიფიქროთ, რომ ასე მსჯელობდა დღევანდელ ავანტურისტულ დღეებამდე, რადგანაც ჩვენ გვსმენია მრავალი პოლიტიკური ფანტაზია, მაგრამ ოსეთის სახელმწიფო საქართველოში — არა. მაგრამ ჩვენ არავითარი საბუთი არა გვაქვს ვიფიქროთ, რომ ასეთი სულისკვეთება ძირიანად შეცვლილი არ არის დღეს ოსებში და ისინი საფუძვლიანად არ ისწრაფიან თავის „იდეალების“ განხორციელებას. დღეს უკვე აშკარად ლაპარაკობენ, რომ მთელ ამ საშეუხარო ისტორიას დიდი კავშირი აქვს ჩრდილოეთ-კავკასიის უკანასკნელ დროის ამბებთან და, შესაძლებელია, პოლიტიკურ იდეალის ტვირთი, რომლის ზიდვა მას არ შეუძლიან, სულ სხვა გარეშე ძალამ აჰკიდა ოსობას. ჩვენ ვცხოვრობთ ისეთ დროს, როდესაც სცდებიან და ავანტიურაში ებმიან არა მარტო ცალკე პირნი, არამედ მთელი ერებიც. შესაძლებელია, უკულტურო და პატარა ერს ადვილად მოეჩვენა ამ ტვირთის ზიდვა და ჩაება ავანტიურაში. თუ არაფერი გამოვიდა და დავმარცხდით, ჩვენ დაგვსჯიან, როგორც უბრალო დამნაშავეთ, თუ გამოვიდა — გაუმარჯოს თავისუფალ ოსეთს! აი, როგორ მსჯელობენ, ალბათ, ოსის „პოლიტიკოსნი“. მაგრამ ცხინვალის ამბები ხაშურში მოჩვენებია საქართველოს მომავლისათვის და საჭიროა არა მარტო მისი სახწრაფო ლიკვიდაცია, არამედ სიმკაცრეც, რომ იგი არ განმეორდეს.

შალვა ამირეჯიბი,
„საქართველო“,
1918 წლის 28 მარტი.

ალყაშემორტყმულ ქართულ სოფელში

დღე არ გავა, რომ შემაძრწუნებელი ცნობა არ მივიღოთ სამაჩაბლოდან. გაცოფებული ოსი ბანდიტები ანგრევენ და აწიოკებენ ქართულ სოფლებს, საშინელი წამებით ხოცავენ დიდსა და პატარას, ქალსა და კაცს. მათ ავკაცობას ბოლო არა აქვს, ზიზღსა და დაუნდობლობას — საზღვარი.

ქართველ კაცს ქართული მიწიდან ერეკებიან, უსპობენ უკანდასაბრუნებელ გზებს. ლტოლვილებით აივსო ქალაქები გორი, მცხეთა, თბილისი...

ყოველდღე უამრავი გაუბედურებული და სიცოცხლეგამწარებული ადამიანი თვალცრემლიანი ეთხოვება გაპარტახებულ ეზო-კარს და თავშესაფარს ეძებს. გამორბიან, რადგან უსაფრთხოების გარანტიას ვერავინ აძლევს, მათ ამ ომში, — პირდაპირ ვთქვათ, — საშველი არა აქვთ.

მაგრამ არიან ადამიანები, რომლებიც ალყაშემორტყმულ ქართულ სოფლებში, ღვთის ანაბარად დარჩენილნი, სამკვდრო-სასიცოცხლოდ დგანან.

ეს ამბავიც ერთ-ერთი ალყაშემორტყმული სოფლის მკვიდრმა, ხოხო ფირიდაშვილმა გვიამბო:

„ქართული სოფელი სვერი კეხვისა და ქემერტის ჩრდილოეთით, ჯავის რაიონიდან 4-5 კმ-ის მანძილზე მდებარეობს.

ერთ თვეზე მეტია, რაც ფერდობებზე განლაგებული სიმაგრეებიდან სოფელს ცეცხლს უშენენ ოსი ბანდიტები. ისვრიან ყველანაირი სახის იარაღიდან, ღრმითა და ღამით.

ოსები განსაკუთრებული „გულმოდგინეობით“ 31 მარტის რეფერენდუმისათვის „მოემზადნენ“. საგანგებოდ ამ დღისათვის მათ ჩრდილოეთ ოსეთიდან დამხმარე ძალებიც ჩამოუვიდათ. იმუქრებოდნენ, შავი რეფერენდუმი უნდა გავუთენოთ ქართველებსო.

30 მარტს დილიდანვე დაიწყეს სროლა. უამრავი ტყვია და ჭურვი დააყარეს სოფელს თავზე. ამ დღეს რამდენიმე „მსხვრევადი რაკეტაც“ (ე. წ. „ბალვანკები“) გვესროლეს, რომლებიც აქამდე არ გამოუყენებიათ ბანდიტებს. სოფლის მოსახლეობა სანგრებში იყო ჩამალული და საბედნიეროდ არავინ მოუკლავთ, მაგრამ მსხვერპლი მაინც ვერ ავიცილეთ: დაინგრა რამდენიმე სახლი, დაზიანდა სარეფერენდუმო შენობა, რომელსაც ექსტრემისტებმა რაკეტა მოახვედრეს.

ჩვენ, ეროვნული გვარდიისა და სახალხო ფრონტის თოთხმეტაციან რაზმს, წრიული თავდაცვა გვიკავია.

ოსები საბჭოთა სამხედროებსაც ესხმიან თავს და ჩვენ რას დაგვინდობენ. იყო ასეთი შემთხვევა: ოთხშაბათს სამხედროებისა ორი ჯავშანტრანსპორტი ე. წ. „БРДМ“-ი შემოვიდა სოფელში, რომლებზეც გვარდიის აღმნიშვნელი ფერბები ეხატა. მთის კალთებზე მყოფმა ოსმა ბანდიტებმა მათ ტყვიამფრქვეველიდან და ნაღმსატყორცნიდან აუტეხეს სროლა, რაზეც სამხედროებმაც მასიური სროლებით უპასუხეს.

ამ შეტაკებამ სასიკეთო შედეგი გამოიღო სვერის მცხოვრებლებისათვის, რადგან არც იმ დღეს და არც მომდევნო დღის საღამომდე ოსების მხრიდან სროლა არ ყოფილა... მაგრამ, ხუთშაბათ საღამოს, სოფელი კვლავ ზანზარებდა რაკეტებისა და ჭურვებისაგან. მთელი ღამე ყურებთან გვიწიოდა ტყვიები.

აი, ასე გრძელდება სრული ერთი თვე. ამ ერთი თვის განმავლობაში ერთი მშვიდი დღე არ ახსოვს სოფელს. დღეს სვერი ფაქტიურად მოწყვეტილია კაცობრიობას, სამყაროს. ამას დაუმატეთ ის, რომ ოსების მიერ აფეთქებული იქნა ხიდი, რომელიც სვერს დანარჩენ ქართულ სოფლებთან აკავშირებს.

სოფელში თითქმის არ დარჩა სახლი, რომელიც დაზიანებული არ იყოს. არის ადამიანის მსხვერპლიც. ქალები და ბავშვები შეშინებულები არიან; მამაკაცები მხნეობენ, მაგრამ მათაც ეტყობათ სასოწარკვეთა, რადგან არ იციან რა ჭმნან, ვის სთხოვონ შველა... გაფთრებული ბანდიტები დახვრეტით ემუქრებიან ოს ქალებს, რომელიც ქართველების ცოლები არიან...

არის პროდუქტი, და რაც მთავარია, იარაღი, ტყვია-წამალი... მიუხედავად ამ სიძნელეებისა, ჩვენი რაზმი და სოფელი ეაქკაცები პოზიციებს არ დავთმობთ. ეს საერთო გადაწყვეტილებაა, რადგან, თუ ოსებმა სვერი ხელში ჩაიგდეს, მათ გზა ეხსნებათ სხვა ქართული სოფლების კეხვის, ქემერტისა და თამარაშენის ასაწიოკებლად. ამის დაშვება კი ყოველად შეუძლებელია.

ასეთი ვითარებაა დღეს სვერში. ხალხს კი ღმერთმა უწყის რა მოხდება...“

ცხინვალი

...კამათში ჩაება რევაზ გაბაშვილიც. მან გაილაშქრა სოციალ-დემოკრატ არ. ჯაჯანაშვილის წინააღმდეგ, დაიცვა არ. ჯორჯაძის პოზიცია. რ. გაბაშვილი წერდა, რომ რუსეთის მთავრობის კავკასიურ ადმინისტრაციას პოლიტიკური მიზანი აქვს, მას უნდა დაარღვიოს ქართველთა ეროვნულ-ტერიტორიული მთლიანობა, ქართველი სოციალ-დემოკრატები კი მას არსებითად ხელს უწყობენო. „ჩვენთვის ისიც ახალი აღმოჩენაა, რომ ფორმულა „საქართველო ქართველებისათვის“ თურმე რეაქციონერი, გაბატონებულ ერთა აზროვნებაა და ეს მთელ საქართველოს სამხედრო ბანაკად გადააქცევს“. გააჩნია, როგორ შინაარსს ჩავდებთ ამ ფორმულაში. ჩვენ გადაჭრით ვაცხადებთ, რომ „როგორც დევნილ ერს, არავითარი საშუალება არ გვაქვს და არც გვსურს გვქონდეს სხვა პატარა მოსახლე ერთა დასაჩაგრავად, ან გასადევნად. ჩვენ, პირიქით თავს ვიცავთ იმ პოლიტიკისაგან, რომელიც ძალმომრეობით სარგებლობს და ჩვენის კისრიდან ასუჭებს უცხო ელემენტს. ჩვენ ოსებს კი არ ვებრძვით... არამედ პროტესტს ვაცხადებთ ბიუროკრატიის პოლიტიკის წინააღმდეგ, რომელიც სხვისი ხარჯით აპირებს ოსების გაძლიერებას“.

ჯანაშვილი ბრძანებს, — განაგრძობს რ. გაბაშვილი, საქართველო მის მიწაზე მცხოვრები ყველა ეროვნების ქვეყანააო. ნუთუ ვერ ხედავს იგი, თუ როგორ გვავიწროებს უხცო ძალა, როგორ აძლიერებს ქართველის ხარჯზე სხვას. ჯაჯანაშვილის ლოზუნგი ხომ უფრო წაახალისებს საქართველოში უცხოთა ჩამოსახლებას და ეს მაშინ, როცა ქართველი ერის პოლიტიკური იდეალი არ შეიძლება მის ტერიტორიაზე მცხოვრები ყველა ეროვნების იდეალი იყოს. ჯაჯანაშვილი იმედოვნებს, რომ შეცვლილი პოლიტიკური პირობები საშუალებას მისცემს ქართველებს უპირატესობა შეინარჩუნონ თავის ტერიტორიაზე, მაგრამ მანამდე გულხელდაკრეფილი ხომ არ უნდა ვიყოთ, უქმ ლაყბობას ხომ არ უნდა დავჯერდეთ. „საღ გონებიან პოლიტიკოსს როგორ ეპატიება იმის არცოდნა, რომ მთლიანი ტერიტორია, ეროვნული ერთიანობაა ფუძე, შემდეგში პოლიტიკური პირობების შექმნისათვის და როდესაც დაგვაქუცმაცებენ, როდესაც ცალკე სომხობა, ცალკე ოსობა, ცალკე შიდა გუბერნიების გადმოსახლებულნი დაგვყოფენ,... მაშინ გვიანღა იქნება“ (ჟურნ. „კლდე“, 1913 წ., № 18, გვ. 11-12).

სოციალ-დემოკრატებისა და ეროვნული დემოკრატებისაგან დროულად ატეხილმა განგაშმა გონზე მოიყვანა ქართული სოციალ-დემოკრატიის მენშევიკური ნაწილი. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მრავალპარტიულმა პარლამენტმა და სოციალ-დემოკრატიულმა მთავრობამ თითქმის ყველა შესაძლო ღონისძიება გაატარა საქართველოს ტერიტორიის მთლიანობის შენარჩუნების, ქართველი ერის ინტერესების დაცვისათვის. სოციალ-დემოკრატიის ბოლშევიკური ნაწილი კი კვლავ ყალბ ინტერნაციონალურ პოზიციაზე დარჩა. საბჭოთა საქართველოს ბოლშევიკმა ხელმძღვანელებმა ცენტრის კარნახით შიდა ქართლში, რაჭისა და იმერეთის რაიონებში ჩამოხიზნულებს პოლიტიკურ-ტერიტორიული უფლებები უბოძეს, ავტონომიური ოლქი შეუქმნეს, რომელიც საფრთხის ქვეშ დააყენეს საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობა და ეროვნებათაშორის ნორმალური ურთიერთობა. დღის, როდესაც ე. წ. სამხრეთ ოსეთში სიტუაციას ესოდენ დაიძაბა, ჩვენი ახლო მეზობლების სწორი თვალსაზრისის თვალისწინება გარკვეულ დახმარებას გაგვიწევს ოსთა საკითხის სამართლიანობის პრინციპის საფუძველზე გადაჭრაში.

ალექსანდრე ბენდიანიშვილი,
პროფესორი, სახელმწიფო-სამეურნეო ინსტიტუტის საქართველოს ისტორიის კათედრის გამგე

...დღეს ის შენობა, სადაც ვიყავით გამომწყვდეული, ირღვევა და იმის წილ ახალი დროის შესაფერი უნდა აიგოს, ჩვენც უნდა დავაგდოთ ძველი, მიზეზეულ-მოზეზეული გზა და გავიყვანოთ ახალი, უფრო სწორი, პირდაპარი და თამამად გასავლელი... ყველაზე დიდი ეკალი უთანხმოება არის. ეს უთანხმოება, რომელიც ასუსტებს ხალხის ძალას!.. მეცხვარის ძაღლებმაც კი იციან, ჯერ გარეშე მტრის მოგერიება უნდა შეერთებული შრომით და მერე შინაური ბრძოლა.

დღეს ჩვენები რამდენიმე წრედ არიან გაყოფილნი, რომ ერთმანეთს წინ აღუდგნენ, თუმცა ცალ-ცალკე კი ყველას ერთი და იგივე უწერიათ დროშაზე: „ძმობა, ერთობა და სიყვარული!“ ეს უბრალო შეცდომა უნდა გასწორდეს. შეერთებულად უნდა მივადგეთ ყველანი ახალ შენობას. რასაც დღეს ვავაძლევენ, ეს წყალობა არ არის... იძულებითაა... ხალხის ოფლის ღვრითა და სისხლის თხევით მოპოვებული, და ჩვენ უფლება არა გვაქვს, რომ უარი ვყოთ!.. უნდა მივიღოთ, მაგრამ კი არ უნდა დავჯერდეთ. ეს არის მხოლოდ ნაწილი და ჩვენ კი სავსებით უნდა ვეძიოთ. ამ მცირედმა რამ ვერ უნდა მოგვისპოს სურვილი!.. ღრმად უნდა ჩავინერგოთ გულში, ვეცადოთ და, თუ ჩვენ ვერ, მოვესწრებით, შვილსა და შვილიშვილებს ვუანდერძოთ. და ისინი მაინც უეჭველად გამარჯვებენ... ხალხის შეერთებული ძალა სტიქიონია, და სტიქიონება — გამარჯვება!.. წინ ვერა დაუდგება რა!..

აკაკი

„იერია“, 1905 წ. 2 ნოემბერი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სისხლიანი 9 აპრილი

საქართველოს ღმინდა მიწაზე

თომას როსი

იმ დუმილს, აუტანელ დუმილს ვერასოდეს ვერც ერთი ქართველი ვერ დავიწყებს. ათასობით, ათი ათასობით ქალი და კაცი იდგა ან მუხლმოყრილი იყო. მოციმციმე სანთლებით ხელში იდგნენ და ელოდნენ რაღაც საშინელს. რუსთაველის გამზირი ავბედით დუმილს მოეცვა, ხედავდნენ საიერიშოდ გამზადებულ ჯარებს, ფარების კედლებს უკან აღმართულ ჯავშანტრანსპორტიორებს. ავის მაუწყებელი პროკეტორები ენთებოდნენ და ქრებოდნენ. ბოლოს მიკროფონთან მივარდა ჩასხმული ახალგაზრდა, ირაკლი წერეთელი, და შესძახა: „რას დადუმებულხართ, ხალხნო. რაიმე ვიღონოთ!“ და მძლავრი ხმით დაიწყო ლოცვა „მამაო ჩვენო...“ ხალხი აჰყვა.: „... არამედ მიხსენ ჩვენ ბოროტისაგან, ამინ“.

შემდეგ დაიწყო ცეკვა-სიმღერა. უეცრად აგუგუნდნენ მოტორები, დაიძრა ჯარი, წამოვიდნენ ჯავშნოსნები. ეტყობა, თავი ავლანეთში ეგონათ.

ეს მოხდა განთიადის წინ, 1989 წლის 9 აპრილს. ესაა მნიშვნელოვანი თარიღი რუსეთის იმპერიის დაშლის გზაზე. ორას წელზე მეტი გავიდა, რაც იმპერატორმა ეკატერინე მეორემ შემოიმტკიცა საქართველოს ძველი სამეფო და მას შემდეგ არ ჩამქრალა ერის გულში თავისუფლების ცეცხლი.

ვარდების, მიხაკების, შროშანების, ტიტების, თაფლისფერ სახოელთა ზღვა აღმართა აქ ხსოვნის დღეს, ერთი წლის შემდეგ, მთავრობის სასახლისკენ მიმავალ ფართო კიბეზე და გაშლილ მოედანზე. მრავალი სტუმარი იყო ჩამოსული ეცხეთიდან, სომხეთიდან, აზერბაიჯანიდან, შუა აზიიდან. ყვავილთა გვირგვინებით ამკობდნენ მოედანს ბალტიისპირელები თუ მეზობელ ხალხთა დელეგაციები, თან თავიანთ პროტესტს გამოხატავდნენ ლოზუნგებით: „ძირს სისხლიანი იმპერიალიზმი!“, „ძმებო, ჩვენ თქვენთანა ვართ“, „თქვენთან ერთად ვბრძოლობთ თავისუფლებისათვის“. კრემლს ბუნაგის სახით ხატავდნენ და ისრები უჩვენებდნენ სისხლიან თარიღებს: უნგრეთი — 1956; ჩეხოსლოვაკია — 1968; ავღანეთი — 1979; ალმა-ათა — 1986; თბილისი — 1956 და 1989. შუაში საკურთხეველივით არის აღმართული წმინდა ნინოს ჯვარი და ქვემოთ წარწერა: „ენა, მამული, სარწმუნოება“.

იმ დღეს, გათენებამდე, ღამის ოთხ საათზე, მთავრობის სასლის წინ მოვიდა საქართველოს ეკლესიის მეთაური, უწმინდესი და უნეტარესი კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II და სიტყვით მიმართა ათასობით ქალსა და კაცს, მოსწავლეებს, სტუდენტებსა და ინტელიგენციის წარმომადგენლებს, რომლებიც დემოკრატიის, თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისათვის გამართულ დემონსტრაციაზე იყვნენ გამოსული. „საქართველო ღვთისმშობლის წილხვედრი ქვეყანაა, — თქვა პატრიარქმა, — ღმერთი მუდამ ჩვენთან იყო. დღეს ისევ მძიმე განსაცდელის წინაშე ვდგავართ. მოვედი, რათა დაგლოცოთ“. ხალხმა მუხლი მოიყარა და პატრიარქმა ის დალოცა. შემდეგ სოხოვა, შინ წადითო. „ახლა ადექით და წამოდით ჩემთან ერთად სოფლში, თორემ ორიოდე წუთის შემდეგ საშინელი რამ მოხდება“. მაგრამ ხალხმა იგრიალა: „არა, არა, ჩვენ ფიცი გვაქვს დადებული, რომ არ წავალთ, აქვე დავრჩებით“. ვიღაცამ სიმღერა დაიწყო, „გუმარჯოს....“

„თუ სახლებში არ წახვალთ, — თქვა პატრიარქმა, — მაშინ მეც თქვენთან დავრჩები“. ისევ სამოვარდა ლუნელი, რაც სულ უფრო აუტანელი ხდებოდა. ახალგაზრდა თავადი წერეთელი ისევ მიკროფონთან მივიდა. შემდეგ ილაპარაკა მერაბ კოსტავამ (რომელიც შემდეგ ავტოავარიაში დაიღუპა): „საქართველოს ცოცხალი ძალა ჯერ დაგვდგომია მძიმე განსაცდელი. დღეს დადგა ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი წუთები უკანასკნელი სამოცდაათი წლის განმავლობაში, — შესძახა კოსტავამ, — რადგან ჩვენ კვლავ ერთად ვართ და ვიფიქრებთ თავისუფლებას. ამ წუთებს სიხარულით ხვდებიან არა მარტო ცოცხლები, არამედ ჩვენი მიცვალებულნიც“.

ამ დროს გაისმა ჯავშნოსანთა მუქარის მაუწყებელი გუგუნი. საბრძოლო მარშით დაიძრა ჯარისკაცთა ფარებიანი, ფოლადის მუზარადებიანი წყობა. დაიძრა და მიუახლოვდა მომღერალ-მოცეკვავე ხალხს. ვიდეოფირზე აღბეჭდილია ეს საზარელი თავდასხმა და გარკვევით ისმის ყღარუნი, რკინის ბარების ცემის, ჩეზვისა და გოდების ხმები: „შეჩერდით!... ნუ გვცემთ!... ხელები შორს! ნუ ,ლავთ ქალებს!“. ამ ჯოჯოხეთურ ხმაურში იქუხა უდრეკ პატრიოტთა სიმღერამ „საქართველო“. ვიღაცამ შესძახა: „ქალები გადაარჩინეთ!“

მაგრამ სწორედ ქალებსა და ქალიშვილებს უტევდნენ „ყოჩაღი“ სალდათები, ბასრი ბარებით სცემდნენ და ჩეზავდნენ ეს ვანდალები. დამცველ კაცებს მოაცილეს და დაუშინეს ბარები, ხელჯოხები. ასობით მანდილოსანი, მათ შორის ქალიშვილები, დაჭრეს, ზოგიც იმსხვერპლეს. „გაზი! გაზი!“ — შესძახა ვიღაცამ. საბრძოლო, მომწამვლელი გაზი მიუშვეს ხალხზე. უმოწყალოდ დაჩეხეს თხუთმეტი წლის ქალიშვილი, რომელიც წრეს გამოეყო და ქაბუკებთან ერთად ცეკვავდა. ეს იყო თამარი, სეხნია დიდი თამარისა, რომელიც ოქროს საუკუნეში აყვავებულ საქართველოს გახლეგდა, რუსთაველის ეპოქაში, — და რუსთაველის თეატრის წინ მოკლეს წითელმა ჯარისკაცებმა ეს ქალიშვილი, თეთრკაბიანი ტურფა ასული. „ეს ჯარისკაცები არ იყვნენ ადამიანები, თუმცა არც ნადირების გარეგნობა ჰქონდათ“, — იგონებს ცრემლმორეული ქალიშვილი მანანა. „რა დამავიწყებს მათ თვალებს, იმ საზარელ თვალებს! და ღმუოდნენ, როგორც მხეცები: „ჩვენ დაგიხოცავთ ქალებს, ქართველი არ უნდა გამრავლდეს!“ გამოდის, რომ ქართველების მაგიერ ეს ნადირები უნდა გამრავლდნენ!

სსრკ უზენაესი საბჭოს კომისიის დასკვნა საშინელ დანაშაულს იუწყება. და მაინც, არც ერთი პასუხისმგებელი დამნაშავე არაა პატიმრობაში აყვანილი და პასუხისგებაში მიცემული. ხალხის წარმომადგენელთა საპროტესტო გამოსვლებს საბჭოთა არმიის ერთ-ერთმა უმაღლესმა წარმომადგენელმა გენერალმა კატუსევმა ცინიკური გამოსვლით უპასუხა. ღირსეული ხალხი პროტესტის ნიშნად ადგა და ყრილობის დარბაზიდან გავიდა. თვით საგარეო საქმეთა მინისტრი, უწმინდესი საქართველოს კომპარტიის ხელმძღვანელი, აღშფოთებული გავიდა. მასთან ერთად უკრაინის, ბელორუსიის, მოსკოვის ღირსეული დეპუტატები. შევარდნაძემაც და მთელმა ხალხმაც მოითხოვა ამიერკავკასიის ძალების მაშინდელი სამხედრო ხელმძღვანელის, სარდალ როდიონოვის გაწვევა და გადადგომა. 1989 წლის 24 დეკემბერს დარჩენილმა დეპუტატებმა, ძირითადად რუსეთის სამხედრო სამსახურის წარმომადგენლებმა მჭუბარუტაშით დაიჯილდოვეს ჯალათი გენერალი, დღეს ეს ჯალათი დიდი სამხედრო სასწავლებლის რექტორია მოსკოვში. „სამხედროები, არმიის ხელისუფალნი ამუხრუჭებენ ბიუროკრატიას“, — ჩვენს რესპუბლიკის ერთ-ერთი მესვეური.

ეროვნული ჩასუქებულმა მოხუცმა რუსმა დედაკაცმა სამგლოვიარო ყვავილების ზღვაში წყნარად მითხრა: „მეტი უნდა დაესოცათ ქართველები! ხომ იცით, ესენი არიან უსაქმური, ზარმაცი, მოუსვენარი ქურდების ჯილაგი. ჩვენ, რუსებმა და გერმანელებმა ვიცით, რაც არის წესრიგი და დისციპლინა.“

ზიზღით გადავზვდე იმპერიის მოხას. რა იცის ამან?

მე კი ისიც ვიცი, რომ 9 აპრილის ბარბაროსული აქცია ერთ-ერთი ფერმენტია რუსეთის იმპერიის დაშლისა. არა მარტო თბილისში, არამედ სხვა ქალაქებშიც აღიმართა მარმარილოს დაფები, ყვავილებით შემკული. 9 აპრილის მოსაგონებლად გამართულ ბანკეტზე იყვნენ ეროვნული მოძრაობის ლიდერები.

სუფრას ამშვენებდა ჩინებული კერძები, მწვანილი, თეთრი და წითელი ღვინო. საქართველოში ხომ ათასწლეულების წინ, ძველ ბერძნებზე ადრე იყო ყურძნისა და ღვინის დახვეწილი კულტურა, ბერძნული სიმპოზიების მსგავსად არსებობდა სუფრის კულტურა და ეთიკეტი. სუფრას უძღვება ამორჩეული დარბაისელი კაცი, თამადა, მსგავსი ბერძენთა სიმპოზიარქისა. ამჯერად თამადაა თავადი წერეთელი. ბუმბერაზი მსახიობი ზეპირად ამბობს ციტატას მეთორმეტე საუკუნის გენიალური პოეტის შოთა რუსთაველის პოემიდან: „ჰე, ღმერთო ერთო, შენ შეჰქმენ სახე ყოვლისა ტანისა, შენ დამიფარე, ძღევა მეც დათრგუნვად მე სატანისა“. მსახიობები ძველებურ სიმღერას მღერიან, ლიშვილები, დაჭრეს, ზოგიც იმსხვერპლეს. „გაზი! გაზი!“ — შესძახა ვიღაცამ. საბრძოლო, მომწამვლელი გაზი მიუშვეს ხალხზე. უმოწყალოდ დაჩეხეს თხუთმეტი წლის ქალიშვილი, რომელიც წრეს გამოეყო და ქაბუკებთან ერთად ცეკვავდა. ეს იყო თამარი, სეხნია დიდი თამარისა, რომელიც ოქროს საუკუნეში აყვავებულ საქართველოს გახლეგდა, რუსთაველის ეპოქაში, — და რუსთაველის თეატრის წინ მოკლეს წითელმა ჯარისკაცებმა ეს ქალიშვილი, თეთრკაბიანი ტურფა ასული. „ეს ჯარისკაცები არ იყვნენ ადამიანები, თუმცა არც ნადირების გარეგნობა ჰქონდათ“, — იგონებს ცრემლმორეული ქალიშვილი მანანა. „რა დამავიწყებს მათ თვალებს, იმ საზარელ თვალებს! და ღმუოდნენ, როგორც მხეცები: „ჩვენ დაგიხოცავთ ქალებს, ქართველი არ უნდა გამრავლდეს!“ გამოდის, რომ ქართველების მაგიერ ეს ნადირები უნდა გამრავლდნენ!

სსრკ უზენაესი საბჭოს კომისიის დასკვნა საშინელ დანაშაულს იუწყება. და მაინც, არც ერთი პასუხისმგებელი დამნაშავე არაა პატიმრობაში აყვანილი და პასუხისგებაში მიცემული. ხალხის წარმომადგენელთა საპროტესტო გამოსვლებს საბჭოთა არმიის ერთ-ერთმა უმაღლესმა წარმომადგენელმა გენერალმა კატუსევმა ცინიკური გამოსვლით უპასუხა. ღირსეული ხალხი პროტესტის ნიშნად ადგა და ყრილობის დარბაზიდან გავიდა. თვით საგარეო საქმეთა მინისტრი, უწმინდესი საქართველოს კომპარტიის ხელმძღვანელი, აღშფოთებული გავიდა. მასთან ერთად უკრაინის, ბელორუსიის, მოსკოვის ღირსეული დეპუტატები. შევარდნაძემაც და მთელმა ხალხმაც მოითხოვა ამიერკავკასიის ძალების მაშინდელი სამხედრო ხელმძღვანელის, სარდალ როდიონოვის გაწვევა და გადადგომა. 1989 წლის 24 დეკემბერს დარჩენილმა დეპუტატებმა, ძირითადად რუსეთის სამხედრო სამსახურის წარმომადგენლებმა მჭუბარუტაშით დაჯილდოვეს ჯალათი გენერალი, დღეს ეს ჯალათი დიდი სამხედრო სასწავლებლის რექტორია მოსკოვში. „სამხედროები, არმიის ხელისუფალნი ამუხრუჭებენ ბიუროკრატიას“, — ჩვენს რესპუბლიკის ერთ-ერთი მესვეური.

ეროვნული ჩასუქებულმა მოხუცმა რუსმა დედაკაცმა სამგლოვიარო ყვავილების ზღვაში წყნარად მითხრა: „მეტი უნდა დაესოცათ ქართველები! ხომ იცით, ესენი არიან უსაქმური, ზარმაცი, მოუსვენარი ქურდების ჯილაგი. ჩვენ, რუსებმა და გერმანელებმა ვიცით, რაც არის წესრიგი და დისციპლინა.“

ზიზღით გადავზვდე იმპერიის მოხას. რა იცის ამან?

მე კი ისიც ვიცი, რომ 9 აპრილის ბარბაროსული აქცია ერთ-ერთი ფერმენტია რუსეთის იმპერიის დაშლისა. არა მარტო თბილისში, არამედ სხვა ქალაქებშიც აღიმართა მარმარილოს დაფები, ყვავილებით შემკული. 9 აპრილის მოსაგონებლად გამართულ ბანკეტზე იყვნენ ეროვნული მოძრაობის ლიდერები.

სუფრას ამშვენებდა ჩინებული კერძები, მწვანილი, თეთრი და წითელი ღვინო. საქართველოში ხომ ათასწლეულების წინ, ძველ ბერძნებზე ადრე იყო ყურძნისა და ღვინის დახვეწილი კულტურა, ბერძნული სიმპოზიების მსგავსად არსებობდა სუფრის კულტურა და ეთიკეტი. სუფრას უძღვება ამორჩეული დარბაისელი კაცი, თამადა, მსგავსი ბერძენთა სიმპოზიარქისა. ამჯერად თამადაა თავადი წერეთელი. ბუმბერაზი მსახიობი ზეპირად ამბობს ციტატას მეთორმეტე საუკუნის გენიალური პოეტის შოთა რუსთაველის პოემიდან: „ჰე, ღმერთო ერთო, შენ შეჰქმენ სახე ყოვლისა ტანისა, შენ დამიფარე, ძღევა მეც დათრგუნვად მე სატანისა“. მსახიობები ძველებურ სიმღერას მღერიან, მოდიან ჩემთან და მლოცავენ.

მოძრაობის ლიდერებს დიდი ძალა აქვთ, ყოფილი მარქსიზმ-ლენინიზმის მარმარილოს სასახლეში დაბინავებულან, ხალხი ათას რამეს ითხოვს და ფიქრობენ, რომ მით უკვე დიდი ძალაუფლება აქვთ. აქ ყველაფერი პოეტურ შარავანდედშია გახვეული. ყველამ ზეპირად იცის რუსთაველის პოემის ნაწყვეტები; მოძრაობის სათავეებთან დგანან გასული საუკუნის დიდი ქართველი პოეტები, მონობის წინააღმდეგ თავგამოდებული მებრძოლები — ილია ჭავჭავაძე და აკაკი წერეთელი.

ერი თავისუფლებასა და დამოუკიდებლობას ითხოვს. ხანმოკლე გამოდგა ქართველი ხალხის ახდენილი ოცნების ნაყოფი, საქართველოს დამოუკიდებლობა. მას შემდეგ, რაც საოკუპაციო ჯარმა 1920 წლის აპრილში დაიპყრო დამოუკიდებელი აზერბაიჯანი და იმავე წლის დეკემბერში სოჩხეთი, 1921 წლის 11 თებერვალს მან მოახდინა თავისუფალი საქართველოს ანექსია.

„ეხე ახეთი ხოფელი, არვიხგან
მიხანდობელი,
ნამია კაცთა თვალიხა და
ნამწამიხა მხწრობელი...“

საბჭოთა არმიის ამ უხეში ოპერაციის შემდეგ საქართველოს ხალხმა და მთავრობამ საქვეყნოდ განაცხადეს, რომ „ჩვენ ანექსირებული ქვეყანა ვართ“.

მაგრამ საქართველოსა და ბალტიისპირეთის პარალელებს ცოტა ფრთხილად უნდა შევხედოთ. ასეთია საქართველოს ეროვნული მოძრაობის ლიდერის, ერის საყვარელი მწერლის კონსტანტინე გამსახურდიას ბვილის, მწერლისა და ლიტერატურათმცოდნის ზვიად გამსახურდიას თვალსაზრისიც. ისაა ჭელსინკის ჯგუფისა და ილია მართლის საზოგადოების თავმჯდომარე. ნაჩქარევი ნაბიჯებისაგან აფრთხილებს ხალხს, ეუბნეთ უყურებს ოფიციალურ და არაოფიციალურ მმართველ წრეებს, ხშირად ახსენებს ჯალათობსა და მოდალატეებს. „ლიტვაში კომპარტია დემოკრატიული, ჩვენში დღემდე ბოლშევიკური იყო“, ამბობს თავის გამოსვლებში. მოითხოვს „დამპყრობელთა არმიის წასვლას“, საოკუპაციო ჯარში სამსახურზე უარის თქმას, მარიონეტული უზენაესი საბჭოს არჩევნების ბოიკოტს, დაუმორჩილებლობას. დიალოგი ხელისუფლებასთან თუ ძალაუფლება, — ჩვენ ორივესთვის ზზად ვიყოთ“. ისინი მოწინააღმდეგენი არიან ძალადობისა, ეშინოთ დემოგრაფიული განვითარება. „ამ საკუთარ მიწა-წყალზე უმცირესობა არ აღმოვჩნდეთო“. „კუბელი უფრო მეტად მრაელდებ, ვიდრე ჩვენ, — ამბობს, — ყურდღლებს ხუთ-ხუთი შვილი ჰყავთ, ჩვენ მხოლოდ თითო. გადამეიელთა სომრავლე ქართველებზე დაწოლის ლონისძიებაა. ვისაც კარიერის გაკეთება სურს, უმჯობესია სხვა ერის შვილად ჩაეწეროს, შფოთავს ერის ლიდერი.

ქვეყნიერების რომელ კუთხეშია ასეთ პატარა მიწა-წყალზე ამდენი ერი და ეროვნება თავმოყრილი? ჯერ კიდევ პლინიუსი წერდა, აქ ასოცდაათი თარჯიმანიაო საჭირო, ხოლო არაბი გეოგრაფები კავკასიას „ენების მთას“ უწოდებდნენ. აქ გადიოდა გზები აღმოსავლეთსა და დასავლეთს შორის, აქ იყო განსაცვიფრებლად ნაყოფიერი ველები, მთები და ხეობები, ყოველივე ეს იზიდავდა ყველას, სახლდებოდნენ ამ სტუმართმოყვარე ქვეყანაში და უკან აღარ მიდიოდნენ.

ბერძნებისათვის კავკასია იყო ქვეყნიერების კიდე, სადაც იყო მიჯაჭვული პრომეთე, სამეფოლო ჭქონდა ჰეფესტოსს, მზის შვილი მეფობდა. ცის ლაჟვარდში ატყორცნილი ყაზბეგის დათოვლილი მთა, ხეხილის ბაღები იფურჩქნებიან ხეობებში, დინჯად მიედინება მოდოდუდუნე მტკვარი, ფერდობებზე შეფენილი ცხვრის ფარა.

ჩვენ გორში ვართ. ზვიად გამსახურდიას, ამაზე „ჩვენ ვკითხეთ და არ გვიპასუხეს“.

ვითარება კი დაძაბულია. სურათების გალერეის შესასვლელთან გრძელ სკამებზე თვეობით სხედან შაოსანი მანდილოსნები. ორსავე მხარეს ჰკიდია მათი შვილების — ვაჟებისა და ასულების ფოტოები. ეს ახალგაზრდები მოკლეს. ქალები სამართალს ითხოვენ, რომ გამოიძიონ და დასაჯონ დამნაშავეები.

ოპოზიციურ გაზეთებში გამოქვეყნებული წერილებში მოითხოვენ „კმარა!“ მოთხრობილია იმ საყოველთაო უხეშობის, ძალადობის ამბები, რასაც ადგილი აქვს საბჭოთა არმიაში განსაკუთრებით 9 აპრილის შემდეგ. ქართველ წვევამდელებს, ჯარისკაცებს ლანძღავენ, სცემენ, ტყვეთად ან სხვა იარაღით კლავენ, აწამებენ, აიძულებენ თავი მოიკლან. გასულ წელს ცხრაასამდე ჭაბუკმა უარი განაცხადა ასეთ არმიაში სამსახურზე.

ქუჩებში დგას მაგიდები, სადაც მსურველნი უარს აცხადებენ საბჭოთა კავშირის მოქალაქეობაზე — სწორედ ასეთ გაუმართლებელ უხეშობათა საპასუხოდ. უკვე შეგროვილია ორმოცდაათი ათასზე მეტი ხელმოწერა.

გამსახურდიას და მის მიმდევართა რწმენით, ქართველი ერი თავისუფლებას მოიპოვებს. ეს იქნება დაკარგული სახელმწიფოებრიობის აღდგენაც, რასაც ეს ხალხი საუკუნეთა იმსახურებს. საწყენია, რომ ამ საქმეში ერთიანი ძალისხმევის ნაცვლად პარტიები მტრულად დაქუცმაცებული არიან, ერთიმეორეს არ ეთანხმებიან. დღემდე ვერ მოხერხდა ერთი დიალოგიც რომელიმე ოპოზიციასთან. საპირო კი ერის კონსოლიდაციას სამართლეს საერთო ძალით უნდა მიაღწიონ.

ათეული წლობით დევნისა და დამცირების შემდეგ ქართულმა ეკლესიამ კვლავ დაიბრუნა მძლავრება. ჩვენ ვნახეთ მორწმუნეები გაპედილი ეკლესიები და მლოცავი ახალგაზრდები. რეგოლუციის წინ ქართულ ეკლესიას ჰქონდა 25 000 სამლოცველო, ტაძარი, სადაც, დღეს კი სულ სამასამდე ეკლესია აქვს. მაგრამ ზედიზედ იხსნება ახალი ეკლესიები. აქამდე საამისოდ საჭირო იყო მთავრობა ნებართვა, 9 აპრილს შემდეგ ეს აღარაა საჭირო.

საქართველო ერთი პატარა ქვეყანაა, ძველი სამეფო, უძველესი ისტორიისა და უძველესი კულტურის მფლობელი, რომელმაც ძალზე მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა უძველესი ევროპის ხაწყისებში, — პროტო-ევროპისა, რომელიც ბალთიშუა ზღვის აღმოსავლეთ ნაპიროებთან იყო ,ადაშლილი და რომლის მემკვიდრეებიც ჩვენ ვართ. ამ შორეულ წარსულშიც კი, ისტორიის საწყისებთან, პატარა ხალხებს ჰქონდათ შანსი დამოუკიდებლობისა და აყვავებისა. შემდეგ, რაც უფრო განვრცო დიდი სახელმწიფოების საზღვრები, მით უფრო გაუჭირდათ პატარა ქვეყნებს დამოუკიდებლობის შენარჩუნება. 1393 წლიდან, როცა მთელი ათწლეულის განმავლობაში თემურ ლენგი ზედიზედ თავის დამნგრეველ ლაშქრობებს აწყობდა, მერე კი 145 წლიდან, როცა საქრისტიანომ ევროპამ ბერგა კონსტანტინოპოლი და ის ბალთა იმპერიამ დაიპყრო, კავკასიის ბედიც მაშინ გადაწყდა. ერთი, გაძლიერდა მუსულმანური გარემოცვა, მერე მნიშვნელოვანი მსოფლიო სავაჭრო გზებიც მეთელება იცვალა, ინდოეთის სავაჭრო გზის აღმოჩენამ ამოსავალი ჩამოაშორა ისინი. მას შემდეგ, საქართველო რეჯიმმა ზეგავლენის ერის საქმე გაძნელდა და მეტი მეტი საუკუნის დასაწყისისა უკვე ქართველთა რაოდენობა ზვავარ მილიონს ვერ შეადგენდა. ეს იყო ძლიერი და განაწყალებული ქვეყანა...

დღესაც ძნიმე იქნება საქართველოს გზა თავისუფლებისა და მოუკიდებლობისაკენ, საიმედო ნაკლებია შანსი ,ერის გამო. თუ ოდესმე ერ ნუხაზე ოქროს საწმისის ადგილ წყვილ ჯინსებს დაკიდებენ, ეს შემთხვევაში მითოპოეტური სურათველო გაჭრება.

„ზრანაფუჩრტერ ალლგემაინე ცაიტუნგ“,
9 ივნისი, 1990.

თარგმ.
აკაკი ბელოვანი

*აბეჭდება მცირე შემოკლებით.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

განსაკუთრებული მოსაზრება

1989 წლის 9 აპრილს ქ. თბილისში მომხდარი მოვლენების გარემოებათა შემსწავლელი საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს კომისიის წევრის, გენერალ-ლეიტენანტის, სამ. სსრ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსის

ი. ი. ჯორჯაძისა
15 მაისი, 1989 წ.

ბ. გამოვთქვამ მოსაზრებას ორ საკითხზე:

1. **ვინ გასცა ბრძანება?**

2. **შეიძლებოდა თუ არა სისხლისღვრისა და ქიმიური იარაღით სიცოცხლის თავიდან აცილება?**

1. კითხვა იმის შესახებ, თუ ვინ გასცა ბრძანება ამიერკავკასიის სამხედრო ოლქის ჯარებისადმი, წამოჭრა ჯერ კიდევ 33 წლის წინ, 1956 წლის 9 მარტს ქ. თბილისში დაიხვრიტა მთელი ქვეყნის მასშტაბით პირველი მშვიდობიანი, სპორტსტუდენტი დემონსტრაციისა ტუდენტებისა და მოსწავლეებისა, რომელიც გაუსწორდნენ სასტიკად, ესროდნენ მიჯრით, ჭყლეტდნენ ტანკებით, გვამებს ცხ მტკვარში ყრიდნენ. ქვეყანაში ამ პირველ სისხლიან აქციას ხელმძღვანელობდა **გენერალი ფედიუნინსკი.**

ბოლოდ ათეული წლების შემდეგ გაირკვა, რომ **ბრძანება გასცა თავდაცვის საბჭოს თავმჯდომარემ სკკ ცკ-ის გენერალურმა მდივანმა ქვეყნის შეიარაღებულ ძალთა უმაღლესმა მთავარსარდალმა** [illegible] **ოვმა.** მოხდა ქვეყანაში პირველი სისხლიანი დანაშაული, რომელიც იქ დამსწრე ჯუ დე-მ ფა[illegible] **ი აქცია** უწოდა.

[illegible] კვლავ, თბილისში, 1989 წლის [illegible] აპრილს, მშვიდობიან დემონსტრაციას ალყას არტყამს ჯარი — თოფებით, სასანგრე ნიჩბებითა და ბელტოხებით შეიარაღებული ჯარისკაცები მხეცურად კლავენ ფეხმძიმე ქალებს, ქალიშვილებს შეძახილებით: „ესეც შენ, სტალინელო ლახპა, აჩინე ბერიები“.

თითქოს ეს არ კმაროდა, მშვიდობიანი დემონსტრაციის, საკუთარი ხალხის წინააღმდეგ, პირველად საბჭოთა ხალხის ისტორიაში გამოიყენეს ქიმიური იარაღი, რომელმაც გამოიწვია ადამიანთა მასობრივი მოწამლვა და მსხვერპლი.

ქ. თბილისის ამ აქციაში მონაწილეობდნენ ამიერკავკასიის სამხედრო ოლქის ჯარები. გარდა ამისა, მოსკოვიდან თვითმფრინავებით გადმოისროლეს სსრკ შინაგანი ჯარების სპეციალურად გაწრთვნილი 520 ჯარისკაცი **გენერალ ეფიმოვის** მეთაურობით, რომელსაც საგანგებოდ ჩამოყვანილ სხვა ჯარების ნაწილებთან ერთად აქციის დასაწყისისათვის, 1989 წლის 9 აპრილს, დილის 4 საათისთვის, თავის გამგებლობაში ჰყავდა 1900 კაცი. სწორედ ამ ნაწილებმა ჩაიდინეს მეტნაკლებად სადისტური-საქციელი. გაბოროტებულებმა, ბავშვობიდანვე ანტისტალინური პროპაგანდით მოწამლულებმა მხეცურ სასაკლაოდ აქციეს მშვიდობიანი დემონსტრაცია, რაც უბოროტეს ანტიქართულ აქციაში გადაიზარდა. ამიტომაც უწოდა **ქართველმა ხალხმა ამ სისხლიან აქციას ფაშიხტური.**

ისევ წამოიჭრა მთავარი კითხვა — **ვინ გასცა ბრძანება?**

ჯერ-ჯერობით, ჯერ-ჯერობით, ეს ამ საქმეზე, გაჭიანურდეს და უთვალავ კომისიებში ჩაიკარგოს, მოჰყავთ დაუჯერებელი, ურთიერთსაწინააღმდეგო ვერსიები. თბილისში მუშაობს ცენტრის ყველა კომისია, მათ შორის სსრკ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმისაც, რომელსაც გასარკვევი ცენტრში უფრო მეტი აქვს. მოსკოვში კი ვითომც არაფერი — სიწყნარეა.

დიახ, აქ იყო ყველაფერი. ისიც, რომ ზოგიერთი ქართველი ხელმძღვანელი, შეშინებული საკუთარი ხალხისაგან, დაბეჯითებით თხოულობდა სამხედრო ოლქის საპრძოლო მზადყოფნას და მხარდაჭერას ცენტრის შინაგანი ჯარების საგანგებო ნაწილებისაგან. თუმცა, ჯარების ყოველი ოპერაციისას ყოველთვის მზადდება რამდენიმე ვარიანტი, რომელთაგან პირველი პირი არჩევს ერთადერთ გადაწყვეტილებას და და გასცემს ბრძანებას.

ელემენტარული სამხედრო ჭეშმარიტება ასეთია: უმაღლესი სამხედრო ხელისუფლება ქვეყანაში ეკუთვნის თავდაცვის საბჭოს თავმჯდომარეს, იგივე სკკ ცენტრალური კომიტეტის გენერალურ მდივანს, რომელიც შეიარაღებული ჯარების უმაღლესი მთავარსარდალია და უშუალოდ მას ექვემდებარება ყველა სახეობის ჯარი, მათ შორის საოლქო, სასაზღვრო ჯარებიც, შინაგანი ჯარებიც...

მის გარდა არავის აქვს უფლება საბრძოლო მზადყოფნაში მოიყვანოს ოლქის ჯარები და სხვა ძალები, შემოიღოს ქვეყნის რეგიონებში სამხედრო მდგომარეობა, გამოაცხადოს კომენდანტის საათი.

ამასთან, მართვის თანამედროვე ავტომატიზირებული სისტემების მეშვეობით უმაღლეს მთავარსარდალს ნებისმიერი ადგილიდან შეუძლია მოახდინოს ელვისებური რეაგირება გლობალური მასშტაბით.

აქედან გამომდინარე, თბილისში ჯარების შეყვანის **ბრძანება გაცემულია სახელმწიფოსა და არმიის პირველი პირის — მიხეილ სერგეის ძე გორბაჩოვის** მიერ. ამასთან ოპერაციის დაწყებასა და მსვლელობას, რომელიც გეგმით დანიშნული იყო 1989 წლის 9 აპრილის დილის 4 საათისთვის, მოსკოვი არ ხელმძღვანელობდა, რადგანაც, როცა „სისხლისღვრა დაიწყო, მისი — „სდეკ-ბრძანებით“ შეჩერება და ჯარების გაყვანა შეიძლებოდა, მაგრამ ასე არ მოხდა — ჯარისკაცები გათენებამდე დასდევდნენ უმწეო ქალებს და ბოლოს უღებდნენ. ჯარის დისლოკაციის ზონიდან საკმაოდ შორს.

და ყველაზე ნთავარი, — ჩვენი სახელმწიფოს ისტორიაში პირველად, თბილისში, საკუთარი ხალხის წინააღმდეგ, გამოყენებულ იქნა ქიმიური იარაღი, რისგანაც მოიწამლა ათასობით ადამიანი და დაიღუპა რამდენიმე.

ეს არის სიმართლე, რაც უნდა იცოდეს ხალხმა!

II. მე წარმოგიდგენთ ერთადერთ ეგზემპლარად შესრულებულ სქემას, რომლიდანაც თვალნათლივ ჩანს, რომ საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს ძალებით ყოველგვარი იარაღის გარეშე შეიძლებოდა სისხლისღვრისა და ქიმიური იარაღის გამოყენების თავიდან აცილება. ამისთვის საქართველოს შს მინისტრ გორგოძის განკარგულებაში იყო 580 მილიციელი, შესაბამისი ტექნიკა და სხვა საშუალებები გზების გადასაკეტად.

უშუალოდ მთავრობის სახლთან იყო 250 ფორმიანი და 150 სამოქალაქო ტანსაცმლიანი მილიციელი, მაგრამ არც სქემა განიხილეს და გორგოძეც ისე დაუქვემდებარეს გენერალ-პოდპოლკოვნიკ როდიონოვს 8 აპრილს, რომ მასთან არც ოპერატიული, არც სხვა კავშირი არ დაუმყარებიათ.

გამოვიდა ისე, რომ მთავრობამ საკუთარი ძალები სრულიად უგულებელყო, რომ არაფერი ვთქვათ ათასობით პარტიულ და კომკავშირულ ფუნქციონერზე.

მთავრობა დაეყრდნო მხოლოდ გარეშე ძალებს, რომელთაც თავიანთი შაკი საქმე გააკეთეს, ხოლო ქართულმა მილიციამ მოაწყო ცოცხალი დერეფანი, რომელმაც შეუწყო ხელი მოშიშშილთა და ტრავმირებულ ქალთა და ბავშვთა გახიზვნას.

ასე რომ, ჩამოყალიბდა სამი დამოუკიდებლად მოქმედი ძალა თავიანთი სამეთაურო ჰუნქტებით, რომელთა შორის არ იყო ურთიერთშეთანხმება მოქმედებაში, რამაც გამოიწვია პატარა მონაკვეთზე ნაწილების ისეთი არევ-დარევა, რომ ადგილი ჰქონდა ქართული მილიციის რუსულ მილიციასთან შეჯახების შემთხვევებს. ამის შესახებ გასაგებად მოახსენეს კომისიებს გორგოძემ და გვენცაძემ.

ისტორია გვასწავლის, რომ მკვლელების გამოზრდა არ შეიძლება. აუცილებელია მოსკოვის რაზმის დათხოვნა, საპირო, აღდგეს ტრადიციული არმიის შექმნის ლენინური პრინციპი, რისთვისაც გამოდგება შეიარაღებული ძალების შენების მილიციური ნოდელი. ამის გამოცდილება კი ჩვენ გვაქვს.

რედაქციის მინაწერი:

1989 წლის ცხრა აპრილის წვიდევ გორბაჩოვმა ისე ამბრძოლა ოთხარება, ისე დახლართა გზები, ისეთი „მონდომებით“ შექმნა „სამართლის დასადგენად“ საკავშირო კომისია, რომ თვით დახჭილი და გამწარებული ქართველების ნაწილშიც კი შექმნა ილუზია თავისი უცოდველობის შესახებ.

თუმცა, კომუნისტთა ხრიკების მცოდნე ადამიანებს ამთავითვეც არ ეპარებოდათ ეჭვი ამაში, რომ 9 აპრილის სისხლიანი ადეთნი ქართველებს სსრკ-ის უპირველესმა ოვაზაკმა გაგვითენა. მაგრამ ერთი რიგითი მოქალაქის აზრი და სხვა, უფრო დიდი მნიშვნელობა ენიჭება საბჭოთა არმიის დამსახურებული გენერლის, ბატონ ი. ჯორჯაძის ოფიციალურ განცხადებას. ეს [illegible] თვალსაწინებელია ისიც, რომ [illegible] ნერალმა ჯორჯაძემ აღნიშნული [illegible] ნაცხადი 1989 წელს, მაისში გა[illegible] კეთა და არა დღეს, რაც ამ [illegible] ბუთს უფრო ღირებულსა და [illegible] შვნელოვანს ხდის. (თუმცა, [illegible] სამწუხაროდ, ლენინურ ადგილებს [illegible] მუდამად მაინც ვერ შეიტანა, [illegible] ორც ეს ტექსტიდანაც ჩანს).

ერთი, სიტყვით, ხამხედრო [illegible] მის დიდად მცოდნე, კომპეტენტურ პირს უნდა დავუჯეროთ, უნდა ვიფიქროთ, რომ 9 აპრილის სისხლიანი აქციის ორგანიზატორი [illegible] ტი (რატომ ღმერთი არ [illegible]) გორბაჩოვი გახლავთ.

გორბაჩოვი, ეთოიმცა [illegible] ქართლის პრობლემაში [illegible], განმეორებით უმზადებს საქართველოს ბართლმოქს ღიმეს. საჭიროა წინასწარ ვამზადოთ, რათა [illegible] მაინც აირიდოს ქართველი ერის ჯალათის სახელი. რედაქცია სთხოვს რესპუბლიკის რუხელეოვან გაზეთებს, გამოაქვეყნონ ბ. ჯორჯაძის ზემოთწარმოდგენილი „განსაკუთრებული მოსაზრება“.

მათ გადაეცემათ ტექსტის რუსული დედანი.

დემონ კრატიული რუსეთი

არა შეჯდა მწყერი ხესა...

მკითხველს, რასაკვირველია, ახსოვს ამა წლის თებერვალში რუსეთის სფსრ უზენაესი საბჭოს მიერ მიღებული დადგენილება „ხამხრეთ ოსეთში შექმნილი ვითარების გამო“, რომლითაც რუსეთის დეპუტატები „სხვა გადაუდებელ ღონისძიებებთან ერთად“ რსფსრ-ის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმს თავავზობდნენ „დაეჩქარებინა პირდაპირი მოლაპარაკება საქართველოს რესპუბლიკასთან ვითარების მშვიდობიანი მოწესრიგებისათვის“. აგრეთვე, „მიმართონ საბჭოთა კავშირის პრეზიდენტს განახორციელოს ხანგრძლივი ღონისძიებანი ამ რეგიონში ვითარების სტაბილურობის უზრუნველსაყოფად“.

უკვე ამ დადგენილებით ჩაერია რუსეთი უხეშად სხვა რესპუბლიკის — საქართველოს საშინაო საქმეებში.

და აი, ეს ჩარევა საქართველოს საქმეებში, „ხიუსუშე“ ქართველი ხალხის მიმართ კიდევ უფრო „გაბედულად“, — და ხაოცრად ცინიკურად, უფრო აშკარად, ფართო მასშტაბით — 31 მარტს რსფსრ უმაღლესი საბჭოს მეხამე ხაგანგებო ყრილობაზე „ხამხრეთ ოსეთისაგმი“ მიძღვნილი კიდევ ერთი ამალი დადგენილებით.

ეს დადგენილება იმდენად უსამართლო, ულტიმატურ, ტენდენციურ ხასიათს ატარებს (მიუხედავად რსფსრ-ის უმაღლესი საბჭოს თავმჯდომარის პირველი მოადგილის რ. ხასბულათოვის „დარწმუნებული“, ორგზის განცხადებისა, ნუ დავიწყებთ ახლა ამ დადგენილების პროექტის განხილვას, ვუყუროთ პირდაპირ კენჭი, ძალიან „ვზეიშენნაო“), ზედმეტად მიმაჩნია მასზე შეჩერება — მით უმეტეს, რომ ჩვენს პრესაში უკვე იყო მასზე ლაპარაკი.

და მაინც, მთავარი არა მარტო თავად დადგენილებაა, არა მარტო მასშია „ძალლის თავი დამარხული“ (მით უფრო, რომ მეორე დღეს ანალოგიური დადგენილება — გორბაჩოვისადმი „ხამხრეთ ოსეთის მთელ ტერიტორიაზე“ ხაგანგებო მდგომარეობის გამოცხადებისკენ მოწოდებით — მიიღო სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს ხესიამაც).

დიახ, იმდენად დიდი უბედურება თავად დადგენილება კი არა, ის ფაქტია, რომ ამგვარი უსამართლო აქტი მიიღო „ხაკართლიანობისათვის“, „ხუვერენიტეტისათვის“ მებრძოლი რესპუბლიკის — რუსეთის ხელისუფლების უმაღლესმა ორგანომ, ამ ბრძოლის „ხიმბოლოს“ — ბ. ელცინის ჯუმი თანხმობით (თანაც როდის, ყაზბეგში ბატონ ზვიად გამსახურდიასთან შეხვედრის შემდეგ, შეხვედრისა, რომელზედაც აღიარებული იქნა, რომ არავითარი ხამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი არ არსებობს!)!

კიდევ უფრო ხაგანგაშოა (და არა მარტო ჩვენთვის), რომ დადგენილებას ხმა მისცა 800-ზე მეტმა დეპუტატმა, წინააღმდეგ კი, მხოლოდ 14-მ (თავი შეიკავა ახევე თოთხმეტმა კაცმა)!

ხაგანგაშოა იმიტომ, რომ ამ რვა-ახი დეპუტატიდან ნახევარი „დემოკრატია“, ელცინის მომხრეა. თავი დავანებოთ იმას, რომ კონსერვატორებთან ამგვარი ხმაშეწყობილი ხმის მიცემით მაო მარტო ხაქართველოს წინააღმდეგ კი არა, ელცინის წინააღმდეგაც მიხცეს ხმა (ზემოაღნიშნულ ყაზბეგის შეხვედრასა და მასზე მიღებულ ოქმს თუ გავითვალისწინებთ), ამგვარი ხაქციელით — უფრო სწორად უხაქციელობით, — უხამართლობით, ტენდენციურობით, მათ, პირველყოვლისა, ხაკუთარი თავი ამმილეს, თავის „დემოკრატობაბანას“ ჩამოხადეს ფარდა, ხაკუთარი ხახე, „რენომე“ აზარალეს (ქართველი ხალხის თვალში მაინც). არადა, ხაქმის არსში ჩაუხედავმან შეაცდინა, ვერ ვიტყვით. თუნდაც იმის გამო, რომ თებერვალში, აღნიშნული დადგენილების მიღების წინ მოსმენილი ჰქონდათ „ხამხრეთ ოსეთის ვითარების შემსწავლელი კომისიის“ თავმჯდომარის, დეპუტატ ხოროკინის მოხსენება, ხადაც მართლად, ობიექტურად იყო ნაჩვენები ეს ვითარება, მისი გამომწვევი მიზეზები.

არადა, დემოკრატია, „დემოკრატობა“, ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ (არაობიექტურობას, უსამართლობას), იმას მაინც მოითხოვდა, დადგენილების წინააღმდეგ თუ არ მისცემდნენ ხმას, ხმა რესპუბლიკის საშინაო საქმეში არ ჩარეულიყვნენ, ანუ ხმის მიცემის დროს თავი მაინც შეეკავებინათ! ხამწუხაროდ (პირველყოვლისა ისევ „რუსეთის დემოკრატიისთვის“), ახეთი ნამდვილი, შეუნიღბავი დემოკრატი ხულ 28 კაცი აღმოჩნდა.

უკვე რამდენჯერმე მოვაქცევ ხიტყვა „დემოკრატები“ წ�-ში. არადა, კაცმა რომ თქვას, ისინი მართლაც დემოკრატები არიან გორბაჩოვ-პოდლოსკოვსა და მათ გუნდთან შედარებით, მათთან დაპირისპირებაში (ფაქტია, რომ მართლაც უპირისპირდებიან „ცენტრს“, კონსერვატორებს, მართლაც იღვწიან დემოკრატიისათვის, ებრძვიან ფაშიზაციის, მოხალოდნელი დიქტატურის წინააღმდეგ და ა. შ.). მაგრამ **დემოკრატები არიან. თუ შეიძლება ასე ითქვას, საშინაო ფრონტზე, „თავის“ კონსერვატორებთან ბრძოლაში; ერთი სიტყვით, დემოკრატია უნდათ თავისთვის, რუსეთისთვის...**

მაგრამ როგორც კი საქმე არარუსეთზე, არარუსებზე მიდგება, ეს შენი ნაქები დემოკრატები ბზირად **კონსერვატორებად ბარდაიქმნებიან, ნამდვილ კონსერვატორებთან** ერთად **ერთ ბანაკში, რეაქციულ ბანაკში მიმოჩნდებიან** ხოლმე, რის „შესახებ“ მაგალითაც ხწორედ 31 მარტის დადგენილება წარმოადგენს.

ამგვარ ვითარებაში რუსეთისა და „ცენტრის“, ელცინისა და გორბაჩოვის ბრძოლაში, ეფექტის, აშკარად, გამოკვეთილად არ უნდა დავდგეთ პირველთა მხარეზე, არ ავიღოთ ორიენტაცია „რუსეთის დემოკრატიაზე“, ელცინზე. (არადა, რა ეკალს უნდა მისცეს კაცმა თავი). გასათვალისწინებელია ისიც, რომ არც „დემოკრატიული რუსეთი“ და არც ბ. ელცინი თავიანთ ბრძოლისას „ცენტრის“ წინააღმდეგ, ხამოლოო ანგარიშიდ, ხეშლაც არ გამოდიან, არ იბრძვიან თვით რუსეთის და რუსი ხალხის დამაქცევარი „კავშირის“ წინააღმდეგ. ზოგიერთი „ანტიმბერიალისტი“ მიდგეს „მანც“ ვერ [illegible] ეგა ამ უბადალებულ „კავშირს“ [illegible] ეს იმპერიას (ხაუურადღებია, ნა[illegible] ნდომლივია, რომ აღნიშნულ ყრილობაზე გაკეთებულ მოხსენებაში [illegible] ლინი კავშირზე, მის შენარჩუნებაზე, რუსეთის არმიასთან ერთად [illegible] ერთთან, ხაბჭოთა არმიასაც ლაპარაკობდა).

ეჰიტომ, ალბათ, არ არის დასაჯერებელი ქართველ მეცნიერ, დიპლომატთა გამოცდილება, როცა ორ-ოსმალეთის ჭიდილისას ცდილობდნენ (და ახერხებდნენ კიდეც) ორეულთის მხარეზე არ დამდგარიყვნენ — რათა მეორე მხარე არ ჩაეშეტერებინათ, — ლავირებდ[illegible] ნენ მათ შორის.

შეიძლება ითქვას, ერთგვარად [illegible] ხიტუაციაა შექმნილი დღეს[illegible] რუსეთ-„ცენტრის“, ელცინ-გორბაჩოვის ჭიდილის, „თამაშის“ ხასით.

ამ „თამაშში“ (რომელშიც, გვინდა თუ არ გვინდა, ჩვენც ვართ ჩათრეული), ისე არ მოხდეს, ხუდერთი არ აღმოჩნდეს, რომელი შეგვეკამს, მგელი თუ წკლინტერი ტურა.

როგორც იტყვიან, ზიგი ჭირა ბარგებელია. 31 მარტის „ჭირიანი“ დადგენილებით კარგად გამოჩნდა, კარგად დავინახეთ, რომ მგელსაც უნდა ვერიდოთ და მგლინტერ ტურასაც...

ფელიქს კოტეიშვილი

როგორ საქართველოში უნდა ვიცხოვროთ?

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს არჩევნებში მონაწილეობის მისაღებად საქართველოს რესპუბლიკური პარტიის ბათუმის ორგანიზაციამ და საქართველოს სახალხო ფრონტის ხელვაჩაურის, ქედისა და შუახევის ორგანიზაციებმა შექმნეს საარჩევნო ბლოკი „აჭარა“, რამაც ზოგიერთ პოლიტიკურ წრეში გამოიწვია მითქმა-მოთქმა და ამ ბლოკს სეპარატიზმის იარლიყი მიაკერეს. ამდაგვარმა დამოკიდებულებამ პრესაშიც გამოჟღონა. ბუნებრივია, ეს კეთდება ბლოკის წინასწარი დისკრედიტაციის, უთანხმოების ძირითადი მიზეზისა და ზოგიერთი ფრიად მნიშვნელოვანი და არსებითი საკითხის მიჩქმალვის მიზნით. ჩვენ არ ვაპირებთ ამ აბსურდული ბრალდების განხილვას. შევეცდებით, ჩვენი პოლიტიკური კრედოს პოზიტიური მხარის ჩვენებით, ნათელყოთ ამ ბრალდებათა უსაფუძვლობა.

ჩვენ ვფიქრობთ, რომ წამოყენებული ბრალდების მიღმა იმალება საკმაოდ სერიოზული საკითხი საქართველოს სახელმწიფოებრივი მოწყობის, საქართველოს პოლიტიკური სტრუქტურის შესახებ. სასურველი იყო საპოლემიკო პოზიცია გამოხატულიყო არა ცრუ ბრალდებების სახით, არამედ გამხდარიყო საფუძვლიანი მსჯელობის საგანი და წარმოჩენილიყო ფაქტიური უთანხმოების მიზეზი. კონკრეტულად საკითხი უნდა დაისვას საქართველოს მმართველობის ცენტრალიზაციისა და დეცენტრალიზაციის პრობლემის თაობაზე, რასაც სამწუხაროდ გვერდს უვლიან. რატომ? როგორც ჩანს, იმიტომ, რომ ამ ვითარებაში მმართველი ბლოკის — „მრგვალი მაგიდა — თავისუფალი საქართველოს“ — წარმომადგენლები გვევლინებიან მმართველობის ცენტრალიზაციის მომხრედ. რესპუბლიკური პარტიისა და ზოგიერთი სხვა პოლიტიკური ორგანიზაციის მისწრაფებნი მმართველობის დეცენტრალიზაციის და რეალური თვითმმართველობის განხორციელებისაკენ კი პოლიტიკური ოპონენტების მიერ აღიქმება სეპარატიზმად და აჭარის პოლიტიკური ავტონომიის დაცვად.

გარდა ცენტრალიზებული უნიტარიზმისა ჩვენთვის მიუღებელია საქართველოს სახელმწიფოებრივი მოწყობა ფედერალიზმის პრინციპების მიხედვით. ამგვარი წყობის კლასიკურ ნიმუშს წარმოადგენს გერმანია და შვეიცარია, სადაც მიწებს (გერმანია) და კანტონებს (შვეიცარია) გააჩნიათ საკუთარი კონსტიტუციები, ჰყავთ საკუთარი მთავრობები, აქვთ საკუთარი სამართლებრივი სისტემა. ჩვენი აზრით, საქართველოსთვის უფრო მისაღებია შუალედური ვარიანტი: ცენტრალიზებულ უნიტარიზმსა და ფედერალიზმს შორის, კერძოდ, მხედველობაში გვაქვს დეცენტრალიზებული უნიტარული სახელმწიფო წყობილება.

საქართველოს მმართველობის დეცენტრალიზაცია დემოკრატიული სტრუქტურების დამკვიდრების წინაპირობა და აუცილებელი საფუძველია, რაც მყარ ნიადაგს შეუქმნის საქართველოს პროვინციათა პოლიტიკური აქტივობის ზრდას. გარდა ამისა, მმართველობის დეცენტრალიზაციის გარეშე შეუძლებელად მიგვაჩნია ცენტრალიზებული ეკონომიკური სისტემის რღვევა და ეროვნული ეკონომიკური რეფორმების წარმატებით განხორციელება.

მმართველობის დეცენტრალიზაციას უთუოდ „მოჰყვება პოლიტიკური და ეკონომიკური სიმძიმის საქართველოს ტერიტორიაზე პროპორციული გადანაწილება. თანდათან მოიხსენიება თბილისის, როგორც პოლიტიკური, სოციალურ-ეკონომიკური, დემოგრაფიული, ინტელექტუალური „თავკომბალის“ პრობლემა. აქედან გამომდინარე, დღევანდელი პოლიტიკური სიტუაციის გათვალისწინებით, საქართველოს ზოგიერთ ისტორიულ რეგიონს უნდა მიენიჭოს რეალური თვითმმართველობითი ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეულის სტატუსი. სტატუსს, ბუნებრივია, შეიმუშავებს ამ ერთეულის უმაღლესი წარმომადგენლობითი ორგანო, ხოლო მას დაამტკიცებს საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭო. სტატუსით გაიმიჯნება რეგიონისა და ცენტრის უფლებამოსილებანი. რეგიონს უნდა მიეცეს ადგილობრივი სოციალურ-ეკონომიკური, ეკოლოგიური და დემოგრაფიული პოლიტიკის განხორციელების უფლება. სახელმწიფოს ერთიანობისა და მისი სიმტკიცის გარანტი იქნება საერთო სამართლებრივი სისტემა (ერთიანი სასამართლო ორგანიზაცია, ერთიანი პროკურატურა, მართლწესრიგის უზრუნველყოფა ცენტრალური ხელისუფლების მიერ). გარდა ამისა, რეგიონის ხელისუფლების მოქმედებას გააკონტროლებს. ცენტრალური ხელისუფლება და რესპუბლიკის უზენაესი სასამართლო. ცენტრალური ხელისუფლება, რეგიონის უმაღლესი წარმომადგენლობითი ორგანოს წარდგინებითა და თანხმობით დანიშნავს რეგიონის უმაღლესი აღმასრულებელი ხელისუფლების მეთაურს. სწორედ ამ პრინციპებს ემყარება სახელმწიფო წყობილება ესპანეთსა და იტალიაში, სადაც აღიარებული და უზრუნველყოფილია ისტორიული პროვინციების თვითმმართველობის უფლება.

საარჩევნო ბლოკი „აჭარა“, ჩვენს მიერ წარმოდგენილი მოდელის მიხედვით, აპირებს აჭარის პოლიტიკური ავტონომიის სტრუქტურის მოხსნას და საქართველოს ამ ისტორიულ-ეთნოგრაფიული პროვინციისათვის თვითმმართველობით ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეულის სტატუსის მინიჭებას. წარმოვადგენთ აჭარის პოლიტიკური ავტონომიის ტრანსფორმაციის ჩვენეულ მოდელს. აჭარა გვესახება საქართველოს ტერიტორიულ-ადმინისტრაციულ ერთეულად დარაიონების გარეშე. უმაღლესი წარმომადგენლობითი ორგანო იქნება აჭარის დარბაზი (მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ძველქართული სამართლებრივი ტერმინების აღდგენა-დამკვიდრება), რომელიც განახორციელებს რეგიონის თვითმმართველობას საქართველოს რესპუბლიკის კანონით (და არა აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის კონსტიტუციით, რომელიც არ იარსებებს) მინიჭებულ ფარგლებში. აჭარის დარბაზი აირჩევს უმაღლეს აღმასრულებელ ხელისუფლებას — აჭარის საგამგებლოს, რომელიც შეიცვლის აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოს, ხოლო სამინისტროების ნაცვლად საგამგებლოში შეიქმნება ცალკეული დარგობრივი განყოფილებები (მაგალითად, მრეწველობისა და ენერგეტიკის, ჰუმანიტარული, ჯანმრთელობის დაცვისა და სხვ.). აჭარის საგამგებლოს უმეთაურებს აჭარის გამგებელი, რომელსაც აჭარის დარბაზის წარდგინებით დანიშნავს და გაათავისუფლებს საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭო (და არა უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმი).

სამართალდამცავი ორგანოების სტრუქტურა შემდეგნაირად გვესახება: აჭარა დაიყოფა, პირობითად რომ ვთქვათ, სამ სამართლებრივ ზონად — ზემო აჭარად, ქვემო აჭარად და ქობულეთად. ამის შესაბამისად აჭარაში იფუნქციონირებს პირველი ინსტანციის სასამართლოები, პროკურატურები და მილიციის ორგანოები. ყველა ეს ორგანო ვერტიკალურად დაექვემდებარება შესაბამის რესპუბლიკურ ინსტანციებს.

აჭარის ოლქში ძირეული თვითმმართველობის ორგანოები წარმოდგენილი იქნება საკრებულოებით. ქალაქებს (ბათუმსა და ქობულეთს), დაბებს (ხულო, შუახევი, ქედა, ხელვაჩაური, ჩაქვი) და თემებს ეყოლებათ წარმომადგენლობითი ორგანოები — საკრებულოები და აღმასრულებელი ორგანოები (გამგებლები ან გამგეობები). რაკი უქმდება რაიონული დაყოფა, რაიონული საკრებულოებისა და გამგეობების დაკომპლექტება აღარ მოხდება და მთელი ძალაუფლება გადაეცემა ადგილობრივ წარმომადგენლობით ორგანოებს — საკრებულოებს. სათემო საკრებულოთა ფუნქციებში თავს მოიყრის სათემოს პრობლემები. ტრადიციული სოფელი აჭარაში ლოკალური სპეციფიკითა და ზოგადქართული თავისებურებებით მოითხოვს შესაბამის ისტორიულად აპრობირებული მმართველობის ფორმებისა და მეურნეობრივი ცხოვრების დანერგვას, რაც უთუოდ არსებითი და სასიცოცხლო წინაპირობაა სოფლის მეურნეობის ჯანსაღ ფორმათა ორგანიზაციისა და მათი ნაყოფიერი არსებობისათვის სამეურნეო ცხოვრების ორგანიზაცია, ისევე, როგორც საზოგადოებრივ ურთიერთობათა სისტემა განსაზღვრულ ფორმებში დაქვემდებარება სათემო თვითმმართველობით ორგანოებს. საკითხის ამგვარი გადაწყვეტა შეესატყვისება ამ კუთხისათვის დამახასიათებელი ზოგადქართული ხალხური მმართველობის ტრადიციებს და, ვფიქრობთ, იგი ეროვნული ფსიქოლოგიის თვალსაზრისითაც ორგანულად მისაღები და შეთვისებული იქნება მოსახლეობის მიერ.

ამდენად, შემოთავაზებული მოდელი, ჩვენი აზრით, აჭარაში სრულიად ზედმეტს ხდის პრეფექტის ინსტიტუტს (პოლიტიკური, ეკონომიკური, ეროვნულ-ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით) იმ შეხედულებას — აჭარის საგამგებლოს, რომელიც შეიცვლის აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოს, ხოლო სამინისტროების ნაცვლად საგამგებლოში შეიქმნება ცალკეული დარგობრივი განყოფილებები (მაგალითად, მრეწველობისა და ენერგეტიკის, ჰუმანიტარული, ჯანმრთელობის დაცვისა და სხვ.). აჭარის საგამგებლოს უმეთაურებს აჭარის გამგებელი, რომელსაც აჭარის დარბაზის წარდგინებით დანიშნავს და გაათავისუფლებს საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭო (და არა უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმი).

სამართალდამცავი ორგანოების სტრუქტურა შემდეგნაირად გვესახება: აჭარა დაიყოფა, პირობითად რომ ვთქვათ, სამ სამართლებრივ ზონად — ზემო აჭარად, ქვემო

მთხოვნაში, თუ აჭარას ექნება თვითმმართველი ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეულის სტატუსი.

მაგრამ ვითვალისწინებთ რა საქართველოში არსებულ პოლიტიკურ ვითარებას, შესაძლებლად ვთვლით აჭარის პრეფექტის თანამდებობის შემოღებას იმ პირობით, რომ აჭარის პრეფექტის უფლებამოსილება მკაფიოდ განისაზღვრება და შემოიფარგლება მხოლოდ მართლწესრიგის, მიწათსარგებლობისა და ეკოლოგიის საკითხებზე კონტროლის უფლებით.

რამდენიმე სიტყვით შევეხებით საერთოდ პრეფექტის ინსტიტუტის არსს.

ტრადიციულად პრეფექტის ინსტიტუტი ემსახურება ქვეყნის ცენტრალიზაციას. საქართველოში პრეფექტის ინსტიტუტის შემოღება, რაც [illegible] იმ ფაქტზე, რომ პრეფექტი [illegible] დებული არსი გამორიცხავ[illegible] ყნის (რესპუბლიკის) რეალ[illegible] მოკრატიულ-მმართველობით [illegible] ქტურას. უდავოა, რომ [illegible] თველოს რესპუბლიკაში [illegible] ფექტის დანიშვნა ემსახურე[illegible] ყნის ცენტრალიზაციას. [illegible] „მრგვალი მაგიდის“ წარმო[illegible] ლები აღიარებენ რა საქარ[illegible] ში პრეფექტული სისტემის დან[illegible] რგვის აუცილებლობას, [illegible] რად ცენტრალისტურ პოზიციებ[illegible] დგებიან. საზოგადოებაში ზ[illegible] გაისმის ხმები, რომ ეს მოკლე[illegible] დროებით ხასიათს ატარებს, თუ[illegible] მცა, აქვე გვსურს შევახსენო[illegible] მათ, რომ, როცა რესპუბლიკა[illegible] ფუნდამენტურად შეიქმნება პ[illegible] ლიტიკური მექანიზმი, შემდგო[illegible] მში მისი ლიკვიდაცია მოითხოვ[illegible] კვლავ ნგრევას, წარმოშობს სა[illegible] ადიდებრივ დაძაბულობას, [illegible] როცა საქართველოს ზოგიერთ[illegible] კუთხეების მაგალითზე [illegible] დროულად შეგვეძლო [illegible] დემოკრატიული სტრუქტ[illegible] ჩანასახების ჩამოყალიბ[illegible] დანერგვა. ჩვენს გვერდით [illegible] ლად არიან პატიოსანი, [illegible] ადამიანები. შეიძლება [illegible] ნოს „უმწიკვლო პრეფექტი“, [illegible] გრამ რამდენადაც ჩვენ არ გაგ[illegible] ჩნია მექანიზმი, რომელიც პ[illegible] ფექტს დაიცავს კორუფციაში [illegible] თრევისაგან, ამდენად, განსაზღ[illegible] რულ დროსა და პირობებში პრ[illegible] ფექტის გარეშე საბოლოოდ [illegible] ფიის სახეს მიიღებს. ბუნებრივ[illegible] მსგავს შემთხვევაში პრეფექ[illegible] პრეზიდიუმის პირადი შეხედულ[illegible] ბების საფუძველზე მოიხსნ[illegible] რამდენადაც მას არ გააჩნია თ[illegible] დაცვითი მექანიზმი (პრეზიდიუ[illegible] შეუძლია დანიშნოს პრეფექტ[illegible] ისევე, როგორც გაათავისუფლ[illegible] დაკავებული თანამდებობიდან[illegible] ჩვეულებრივ, პრეფექტს გადაბრ[illegible] ლება ყველა ხასიათის (პოლიტ[illegible] კური, სოციალური, ეკონომიკ[illegible] რი, კრიმინალური) შეცდომებ[illegible] უზუსტობანი, რასაც ადგილი ე[illegible] ნება რეგიონში, მითუმეტეს, რ[illegible] ეს ასე უცილობლად მოხდებ[illegible] თუ გავითვალისწინებთ ჩვენი პ[illegible] ლიტიკური ცხოვრების სიმძაფრე[illegible] ეკონომიკურ სიღუპირეს, რომლ[illegible] გამოსწორება უახლოეს მომავალ[illegible] ში არაა სავარაუდო. უეჭველად [illegible] უნდა მოხდეს საკრებულოებსა და [illegible] პრეფექტს შორის ურთიერთობათა [illegible] სწორი რეგლამენტაცია. გამომ[illegible] დინარე აქედან, პრეფექტის ინს[illegible] ტიტუტი არ უნდა დაეშენოს აღ[illegible] მასრულებელ ხელისუფლებას [illegible] რაც რეალურად ხდება დღეს სა[illegible] ქართველოში და რაც ყოველ[illegible] მხრივ გაუმართლებელია.

დასასრულ, გამოვთქვამთ იმედ[illegible] რომ ჩვენი მოსაზრებანი არ აღ[illegible] ქმება სეპარატისტულ მისწრაფ[illegible] ებად და გახდება საყოველთაო [illegible] განხილვის საგანი.

ნუგზარ მგელაძე,
ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატი, საქართველოს რესპუბლიკური პარტიის წევრი.

ოთარ ზოლიძე,
იურისტი, თსუ ასპირანტი, საქართველოს სახალხო ფრონტის წევრი.

რედაქციისაგან: **წერილში გამოთქმულ ზოგიერთ მოსაზრებას რედაქცია არ ეთანხმება.**

ნანატრი ჩიტიშვილის გამოფენაზე

შემოქმედიანობისთვის უბედნიერესია ის წუთები, როცა მისი ფიქრისა და ნააზრევის განცხადების ჟამი დგება და ეს ნაფიქრალ-აზრევი შემდეგ სხვისი ფიქრისა და განსჯის საგნად იქცევა.

ასეთი ბედნიერი წუთები ექვს მხატვარ ნანატრი ჩიტიშვილს, რომლის ნახატების გამოფენა ერთი თვე მიმდინარეობდა მხატვრის სახლში.

საერთოდ, შემოქმედების ლირსებებზე საუბარი შეუძლებელია ავტორის პიროვნების გაუთვალისწინებლად, რადგან პიროვნების თვინიერ არ არსებობს შემოქმედება. ხშრად მომხდარა, რომ, თუ ავტორი პატიოსანი, პრინციპული და ვაჟკაცური ადამიანია, ვცდილობთ მის შემოქმედებაში ამოვიკითხოთ ის, რაც ავტორის ზნესრულობაზე მეტყველებს.

რთული ბედ-იღბლის კაცია ნანატრი ჩიტიშვილი, უფრო ზუსტად ის ადამიანია, ვისთვისაც არაფერი ადამიანური არ არის უცხო. პატიმრის თვალითაც უმზერდა სამყაროს დიდი ხნის განმავლობაში. მთლად ცხოვრების ფსკერზე დაეშვა, რათა იქ ამოეცნო უმაღლესი ღირებულებები; ადამიანობა, სიკეთე და თავისუფლება. და რაღა გასაკვირია, რომ ცხაურიდან დანახული მხატვრის სამყარო შეუდარებლად უფრო ფერადოვანია, ადამიანი — უფრო კეთილი და ამაღლებული, ვიდრე სინამდვილეში. მისი ქალაქური მოტივები, პეიზაჟების სერია და პორტრეტებია ამის დასტური.

პატრიოტი და მებრძოლი სულის კაცია ნანატრი ჩიტიშვილი. ეროვნული მოძრაობის დაწყების დღიდან იქ დგას, სადაც ყველაზე უფრო უჭირს ქართველ კაცს, საქართველოს. გაჭირვებით კი, როგორც არასდროს, ისე უჭირს მამულს, რომელსაც ყოველი მხრიდან მოსძალვია მტერი.

„... დღეს 18 თებერვალია. ვნახოთ, როგორი იქნება დღევანდელი დღე... მამუკა წიკლაურს (მკითხველს ვთხოვ, ნუ აურევს მას ცნობილ პოეტ მამუკა წიკლაურში. კ. ლ.) ბავშვი ვარდაეცვალა. მე ვიცოდი, მაგრამ არ მითქვამს. აქ ასეთი რამე ნამდვილად გადარეულ კაცს. მამუკამ მშობიარე ცოლი დატოვა და ისე წამოვიდა...

თამაზ გაბიდაურან ექვსი თვის ბავშვიც სიცხიანი ყოფილა. და მხოლოდ ადგილზე ჩამოსულებს გაგვანდო, რომ ავადმყოფი ბავშვი დატოვა და წამლის მომტანიც არავინ ჰყავს სახლში. შეეწუხდი, მაგრამ რა უნდა მექნა...

აი, ასეთი ხალხი დგას ხამაჩაბლოს დასაცავად“.

ეს ნაწყვეტი ნანატრის „სამაჩაბლოს დღიურიდანაა“. რვა თვის განმავლობაში, რაც ცხინვალის ამბები დაიწყო, რვაჯერ არ ყოფილა თბილისში, ოჯახში. სამაჩაბლოშია თავის მეგობრებთან ერთად: თოვლში, ყინვაში, ტყვიების წვიმაში. ამხნევებს და აიმედებს შეპირვებულ ქართველებს. რვა თვეა ყვნესა და ტირილი ესმის და, ნგრევასა და კვლას უმზერს.

„... 19 თებერვალი. დღეს ვიყავი თამარაშენში. მილიციის შტაბში მეხანძრეებმა და მილიციელებმა შემომჩივლეს: საწვავი არა გვაქვს, ვიდაც „ვორო“ ყოფილა ხეობის უფროსი და იქნებ ცოტა ბენზინი მოგვცეს. ბევრი ვაცინე. „ვორო“ ჩვენი საძმოს წევრი მერამ მინდიაშვილია. ბენზინი მივეცით...“ (მერამ მინდიაშვილი, ხამ ქართველ მამულიშვილთან ერთად ზუსტად ერთი თვის შემდეგ ცოცხლად დაწვეს ოსმა ბარბაროსებმა).

საქართველო იმ ცხენსა ჰგავს, რომელიც ნანატრის ერთ უსათაურო ნახატშია. ოდესღაც ბედაური, დღეს ჯაგლაგი ცხენდაა ქცეული და ლაყვარდოვან ასპარეზზე ნავარდის ნაცვლად უმიზნოდ დაჩაქჩაქებს მოჯადოებულ წრეში.

ძნელია ზუსტად ამოიცნო მხატვრის გულის ნადები, შესაძლოა, ეს ფერდებჩაცვენილი პირუტყვი ბიბათაშვილისეული მერინიც იყოს, ჩვენი არარომანტიული და არაპოეტური ეპოქის სიმბოლური ხატი.

ასეა თუ ისე, ორივე ეს მოსაზრება უსასოობის გრძნობას ბადებს და გინდება შეკითხვა: უთუოდ მხატვარს არ სჯერა, რომ ეს ჯაგლაგი როდესმე ,შესძლებს გათავისუფლებასა და ლაყვარდოვნებ[illegible] ატრას? თუ სჯერა, მაშინ რა ძალა ეხსნის პყრობილს, შინაგან თუ გარეგანი?

ამ კითხვებს მხატვრის მსოფლმხედველობის გათვალისწინებით დადებითად უნდა ვუპასუხოთ: შინაგანი ძალა ხსნისა, ანუ ბრძოლა თავისუფლებისათვის, ნანატრის მთელ შემოქმედებასა და რაც მთავარია, მის ცხოვრებას მსჭვალავს, ხოლო გარეგან ძალაზე ყველაზე მკაფიოდ ნახატი „გოლგოთა“ მეტყველებს. გოლგოთაზე მიმავალ ქრისტეს ხელთ ქართული ჯვარი და ქართული ეკლესია უპყრია.

ქობა ლიკლიკაძე

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რეპორტაჟი საპატიმროდან

ლელა კოდალაშვილი

წერილი პირველი

ორიოდე წლის წინ მერაბ ...ავამ ერთ-ერთ მეტინგზე პა...ართა უფლებების დაცვაზე ...ბრა და საზოგადოებას საქ...ველმოქმედო აქციების ჩატარებინ მოუწოდა. ხალხის ნაწილმა ...ფთებით ამოიოხრა: რა დროს ...ულიგნებზე ზრუნვაა, გენაც... პრობლემები იხედაც თავ...ურელად გვაქვსო; ნაწილმა კი ...ლმოწყალედ" აღნიშნა: ჩვენ ...ქრისტიანები ვართ და პუმა...ობა გვმართებს იმ საცოდავე...ბიმართო.

...შეხედულებები თითქმის არა...ით არ განსხვავდება ერთმანე...გან. ორივე ზერელეა, გამჯ...ელი. ორივე იტევს თავისთავში ...ეთარი მდგომარეობით ტკბო...ვ ვიღაცაზე, მაინც (ამ შემთხვე...ში პატიმარზე) მაღლა დგომის ...ირატესობას". არცაა გასაკვი..., რადგან ადამიანის თვისებაა, ...ც არ იცის, მის მიმართ ნამი...ატურად იყოს განწყობილი და ...ც საკუთარი აზრის გამოთქმა ...�აროს.

...მაგრამ ნელ-ნელა გაიხსნა ციხე...ბი თუ კოლონიების წლობით ...აკეტილი ბოქლომები და დღეს ...�ი გადაღლილიც კია ერთი და ...ეგ ინფორმაციის მოხმენითა თუ ...აკითხვით, რომ საქართველოში ...ეები ყოფილა, ციხეებში პატი...მრები არიან და, თურმე, ამ პატიმ...ებს მეტად მძიმე პირობებში უხ...ებათ არსებობა. ჩვენ როგორ ...ცოვრობთ, პატიოსანი, თავისუ...ალი ადამიანები, რატომ არ გა...ებითო, — იკითხავს მავანი, ...ელსაც ღრმად სწამს, რომ პა...ოხნების ხაზღვარი კოლონიის ...ავთულსლართებთან მთავრდება. ...მაგრამ მოდით, კიდევ ერთხელ, ...ოტა ხნით შევიხედოთ ამ მავ...ულსლართებისა და გისოსების ...ოდმა...

...თბილისი. ორთაჭალის ციხე. ეს ...ნობა XIX საუკუნის დასაწყის...ა აუშენებია ვინმე მანთაშოვს. ...დრე აქ საწყობები იყო. ახლა პა...ბრები სახლობენ.

...ელა ძიძიგური (ციხის უფროსი მოადგილე): აქ არც გათბობაა, ...რც კანალიზაცია. სახურავზე წყა...ლ რომ ჩამოვა, სარდაფში გადის. ...ასაფრით ვუშველეთ. მთელი ...ელს განმავლობაში სულ სამჯერ ...ითეს გათბობა. მათხოვრებივით ...ცოვრობთ. სამი თვეა, ხელფასი ...რ მიგვიცია თანამშრომლებისათ...ვის. იმიტომ, რომ ფული არ არის. ...ვითდაფინანსებაზე უნდათ ჩვენი ...ადაყვანა. ციხე და თვითდაფინან...ება? კაცი, რომელსაც ხუთი ...ელის განმავლობაში საკანში ჯდო...ა აქვს მისჯილი, ის გამოვა და ...ეუშვებს? „ატ ზვანკა და ზვა...ა" უნდა მოიხადოს სასჯელი. რა ...ეთოს ისეთი, რომ შეღავათი ...ამსახუროს? კანონით არაფერი ...რ ეკუთვნის. მხოლოდ ერთი და...ებითი პაემნის დანიშვნის უფ...ება მაქვს წელიწადში და ამის ...ოისთვის გამოვა და ჯოჯოხე...თად იმუშავებს? მანქანა-დანა...გრები ნიკოლოზისდროინდე...ი. ხელით უხდებათ ყველაფრის ...ეება. ამას იმიტომ გიყვებით, ...რომ ჩვენ ელემენტარული პირო...ებიც კი არა გვაქვს, მსჯავრდე...ულისთვის შექმნილი, რომ შემ...ეგ მოვთხოვოთ მას. მარტო ამ...ტის გამოშვება არ არის საკ...ოდესაც დაგვიწესეს ერთი ...ატიმრის კვების ნორმა 72 კაპი...ოდენობით (72 კაპიკით იმ ...ოში მეფურად იცხოვრებდა კა...ი). დღესაც ასეა. აი, მითხარით, ...ც არ უნდა მაგარი ჯადოქარი ...ყო, 72 კაპიკად რა ვაჭამო კაცს ...ეს სამჯერ ისეთი, რომ ნოყი...ერ იყოს, გემრიელიც, თან, ...ენც რომ მოისურვოთ ჭამა, ...ადეთ პატიმართან ერთად და გე...ელად მიირთვათ.

— პატიმრების ხელფასზე რას ...ეტყვით...

...ბილელ მაისურაძე (ციხის უფ...

სი): ვინ მუშაობს ნებაყოფლობითი, გა...ებულია დაწესებულება. ტყავ...ანტერეაზე ვართ მიმაგრებუ...ლ. სამი თვეა არ მოგვდის მასა...ალი. სანამ ეკონომიკური კრიზისი ...ეწყებოდა, ანაზღაურება მათ...ვის, ვინც კარგად მუშაობდა, ...ორ მანეთამდე იყო. მხოლოდ ხუ...ი სამი მანეთის ტალონი ეძ...�ოდა. დანარჩენი პირად ანგარი...ებიგზავნებოდა.

— რაში მდგომარეობს აქაური ...ეტერი რეჟიმი...

— პატიმარი საკანში უნდა იჯ...ახოს მთელი დღის განმავლობაში. ...ალოდ ერთი საათით შეუძლია ...ეგარეთ გასეირნება. პაემანი ეკუ...თვნის წელიწადში ორჯერ. შეუძ...ლია, აგრეთვე, მოუსმინოს რადიო...ს, წაიკითხოს პრესა. სულ ესაა მისი უფლებები.

— მაგრამ ჩვენ ახიც ვიცით, რომ პაემნების რიცხვი უფრო დიდია მათთვის, ვისაც უფლ...ა აქვს...

ელა ძიძიგური: უბრალო მაღა...ზიიდან დაწყებული, ნებისმიერი დაწესებულებით დამთავრებული, ასეთ ფაქტს ყველგან წააწყდებ...ით... მავანი კონტროლიორი, მა...გალითად, რომელმე ციხეში იმიტომ მიდის სამუშაოდ, რომ ფუ...ლი იშოვოს, რადგან ხელფასი 160 მანეთი აქვს. ის კი არა, ნეტავი ნარკოტიკები არ შეჰქონდეთ და ...ანდაბას... არაოფიციალურ პაემ...ნებს ვაკეთებთ, მართალია, ამით ვარღვევთ იმ საბჭოთა კანონს, რომელსაც, წესით, უნდა ვემორჩი...ლებოდეთ, მაგრამ კაცი რომ ახა...ლციხიდან ჩამოვა, პატიმრის უნა...ხავად როგორ გავუშვებთ. შეიძ...ლება ეს უკანასკნელი არ იმსახუ...რგს ამ შეღავათს, მაგრამ ცოდ...მა და შვილმა რა დააშავა...

— არ ხდება ისე, რომ იჩაგრე...ბა სხვა?

— ჩვენთან არის ე. წ. დაჩაგრუ...ლთა კატეგორია. ის ხალხი უფროს...ის და პირადად ჩემი მფარველო...ბის ქვეშ არის. წელიწადში ას...ჯერ რომ მოვიდნენ მათთან, ას...ერ ვუწყობთ პაემანს. ჰკითხეთ ნებისმიერს, თუ ყოფილა შემთხვე...ვა, კაპიკი ვინმესთვის გამოერთ...მიოთ. კი, მშრომელ პატიმრებს ყველანი ანგარიშს ვუწევთ, მაგრამ სხვა შემთხვევაში, შეიძლება, ან...გარებითაც გააკეთოს ვინმემ რაი...მე. რას იზამ, არის ხალხი, სამი მანქანა ჰყავს და... მაპატიეთ, მაინც ღორობს. ესეც ცხოვრების მოტანილი ხინჯია.

ბიხილ მაისურაძე: არიან მსჯავ...რდებულები, რომელთაც არავინ აკითხავს. ისინი ოჯახებს უგზავ...ნიან დეპეშას, რომ მათი შვილი გარდაიცვალა.

წარმოგიდგენიათ, პატიმარს თვე...ში ერთი წერილის გაგზავნის უფ...ლება აქვს ახლობლებთან. რა უნ...და აკეთოს საკანში კაცმა დანარ...ჩენ დროს? მერე ან ნარკოტიკს გაიკეთებს, ან ითამაშებს, აბა, რა იქნება!...

— წერილებიც მკაცრად მოწმ...დება ხომ, თუ ისე, როგორც ნა...რკოტიკები?

წერილები ადრე მოწმდებოდა. ამ ბოლო ხანებში დათმობაზე მივდივართ. რეჟიმის დარღვევად ითვლება, აგრეთვე, სამოქალაქო ფორმით სიარული, მაგრამ არც ამას ვაქცევთ უურადღებას, თუ არ გადაირია და „დუბლიონკით" არ გამოგვეცხადა...

ელა ძიძიგური: იმას რომ ამ...ბობთ, ციხის თანამშრომლები ფულს იღებენო, რატომ არ კი...თხულობთ, რამდენი გათავისუფ...ლებული უპატრონო პატიმრისა...თვის მე ან ბატონ მიშას საკუთა...რი ჯიბიდან 50-100 მანეთი მიგვი...ცია.

კანონით ბუღალტერია განთავი...სუფლებულ პატიმარს უწერს ათ ნაწყვეტი პატიმრის დღიურიდან: **„დარწმუნებული ვარ, ამ აგურებს, ქვებს რომ შეეძლოთ, გაიქცეოდ...ნენ აქედან, მაგრამ ადამიანის ძლიერმა ხელმა დაამონა, მიუსაჯა მდგარიყვნენ ერთ ადგილას. დროის ცვალებადობამ მიხცა მათ რევანშის შანსი და თუ ადრე ვფიქრობდი, რომ ადამიანთა გარკვეული ჯგუფები დაინტერესებულნი იყვნენ არაადამიანურად მოქცეოდ...ნენ სხვებს, ახლა ვფიქრობ, რომ ეს კედლებიც შურს იძიებენ ადამის მოდგმაზე. აქ უამრავი ოთახია გადაკეტილ-გადაბოქლო...მებული. გამანადგურებელი ციხ...ზმი, „ქაციჰამიების" ხულიხკვეთ...ება, ბოროტებისა და ეგოიზმის ზღვა, გაცრეცილი სახეები, ავადმ...ყოფური ღიმილი და დამხსნელუ...ლი ოცნებები, ყოველ ფეხის ნა...ბიჯზე დაფარული გესლი, დაძა...ბულობა, ხიშმაგე, დაუნდობლობა — ერთმანეთში არეული. არსად ისე არ იგრძნობა კეთილის ძლიე...რება, როგორც აქ. კეთილის თა...მაში აქ არ შეიძლება. ცხოვრება მკაცრია და შიშველი თავისი სი...ნამდვილით. ვერსად ისე ვერ შეე...ცნობ ადამიანს, როგორც ამ კედ...ლებში. ეს ის „შკოლაა", რომე...ლიც მიგაჩვევს, ცხოვრებაში ფა...ჩუნი გესმოდეს; აბა, ბრახუნს რა გაგონება უნდა"... (1986 წელი).

ადმინისტრაციულ კორპუსს ვტო...ვებთ და ბატონ გელასთან ერთად „შუშა" კორპუსში შევდივარ.

საკანი. საშუალოდ განათებული ოთახი. მწვანედ შეღებილი კედ...ლები. რკინის ორსართულიანი სა...წოლები. კუთხეში ფარდაჩამოფა...რებული „პარაშა". იქვეა ონკანი პირის დასაბანად. საკანში მძიმე, დაგუბებული ჰაერია. ორმოციოდე წლის კაცს ვუახლოვდები.

— რის გამო ხართ დაპატიმრე...ბული?

— ქალის მოყვანა მინდოდა, მა...მაჩემი წინააღმდეგი წავიდა, ეგ ქალი არ მინდა, სხვა მოიყვანეო. სახლში არ შემიშვა. ავდექი და გადავწვი ბინა. ექვსი წელი მომი...საჯეს...

— ხელფასი რამდენი გაქვთ?..

— ასე, სამოც მანეთამდე...

— თქვენ რამდენი დაგრჩათ?

— ხანში შესულ, დარბაისელ კაცს ვეკითხები.

— ცამეტ-ნახევარი. თოთხმეტი მაქვს მოსჯილი.

— რა მუსლით ხართ...

— მკვლელობაზე.

— როგორ გგონიათ, მართალი ხართ?

— ყველაფერში მართალი ვარ, მაგრამ არ უნდა მომეკლა.

— მეტ ყურადღებას უნდა გვი...თმობდნენ, — უკმაყოფილოდ ამ...ბობს ერთი. — დიდი მადლობე...ლი ვართ ბატონი ზვიადის იმისათ...ვის, რაც ჩვენთვის გააკეთა, მაგ...რამ ხანდახან აქაც თუ მოგვკაი...თხავს ვინმე უზენაესი საბჭოდან, კარგი იქნება. მოგვხედონ, ჩვენც ხომ ქურდული ტრადიციების მამ...ადევრები არა ვართ...

— ან შვებულებები მოგვცენ აქვე, ან, წელიწადში ერთხელ

პოლეონიც ამბობდა, მიღალატე არ არის ფრანგული სიტყვაო). ის მხოლოდ შლის ადამიანს ხულიგ...რად, მორალურად; ჩემი აზრით, სწორედ აქ აყალიბებენ ბოროტ...მოქმედებად. და თუ ეს ხალხი აშ...ავებს კანონის წინაშე, კანონი აშ...ავებს კაცობრიობის წინაშე. მახსენ...დება ფილმი „ორნი ქალაქში", სადაც ადვოკატი აღწერს დახვრეტ...ის სცენას და თავის სიტყვას ამე...ბოლოვებს: ჩვენ ხომ ფრანგები ...ვართ და განა ეს გვეკადრებოდა? განა ქართველებს ეკადრებათ ის, რასაც უკვე ათი წელია ვუყურებ? მე აქ ყველას კი არ თანავუგრძ...ნობ, მაგრამ ყანდარმერიაზე აგე...ბული საქართველოს გარდა, მე ყველანაირი საქართველი მიყვარს. აქ კი ხიყალბე კიხრამდეა, ვიცი, ახალს არაფერს ვამბობ, მაგრამ ეს დღევანდელი პროცესია და, რას იზამ, ყველა იმ ხიღრმით აღიქვამს, როგორადაც ცხოვრებამ მოუტანა".

ქსანი. კოლონია.

რომან ოდიკაძე (კოლონიის უფ...როსი): ჩვენ დავიღალეთ ამდენი ლაპარაკით. საქმე, კი გასაკეთებე...ლია. ციხეს თუ ქართველი თანა...მშრომლები იცავენ, ჩვენ სამხედ...როები გვიცავენ. მათ შეუძლიათ კოლონიის უფროსი გააჩერონ და არ შეუშვან ზონაში. მათთან ყვე...ლაფერზე ხვეწნა-მუდარა გვიხდე...ბა. აგერ, რა ხანია, კოლონიის პი...რველადი მოხმარების საგნების მაღაზია არ მუშაობს, იმიტომ, რომ საწყობები ცარიელია. 9 თვეა, სიგარეტი არ შემოსულა ზონაში. როგორ ონდა გაძლოს პატიმარმა. ელემენტარულად ვერ ვაკმაყოფი...ლებთ და რაზეა ლაპარაკი. აქ თან მძიმე კონტინგენტია, შვიდჯერ და რვაჯერ ნასამართლევი ხალხი ხის. ზოგი ერთი საათიც არ იყო გა...რეთ, ისევ აქ დაბრუნება რომ მოუხდა. ეს იმიტომ, რომ ხელს არ უწყობენ. თქვენ რომ ქარხნის დირექტორი იყოთ, მიიღებდით ცხრაჯერ ნასამართლევ კაცს? არ მიიღებდით, დიახ, არ მიიღებდით. (ბატონი რომანის ამ კატეგორიულ მტკიცებას ალბათ ის მიზანი აქვს, რომ დაგვარწმუნოს გარე ხამყაროს სიმკაცრისა და აქაურობის ანგარის სიმკაცრეში კი არა, პუმანურობაში. ამიტომაც დასძენს...) აქ მას სასმელ-საჭმელიც აქვს, ჭერიც, სამუშაოც... არის შემთხვევები, ოფიცერი მთელ შენობაში დაეძებდა პატიმარს, რომელსაც გათავისუფლების დრო მოუვიდა, მას კი არ უნდოდა წასვლა. ამჟამად რთული სიტუაციაა. ქარხანას რუსეთი პროდუქციას აღარ აწვდის და მუშაობა შეჩერებულია. ზოგი აქედან ოჯახს არ...ჩენს, რა ჰქნას იმ ხალხმა? (საინტერესოა, ნაირნაირი დაქ...ვითვების შერე, განა რა ხელფასი რჩებათ პატიმრებს, რომ ოჯახსაც კი ინახავენ მაშინ, როცა გარეთ ადამიანს საკუთარი თავის შენახვა უჭირს...).

იურა ჟილიანევი (მოადგილე): პროდუქცია რომ არ არის, ფულიც არ არის. ფული რომ არ არის, ხელფასებს ვერ ვიღებთ.

რას იზამთ, ყველას აქვს პრობ...ლემა...

სამედიცინო ნაწილის უფროსი: მსჯავრდებულთა 40% ტუბერკულ...ოზითაა დაავადებული. საგამომ...ძიებლო იზოლატორიდან რომ ნაწილდება მსჯავრდებული, თუ ტუბერკულოზის რაიმე ნიშანი აქვს, იქიდანვე უნდა გაიგზავნოს შესაბამის ადგილას. ახლა კი რა ხდება: იქ ნაწილდებიან ავადმყო...ფი მსჯავრდებულები, ხვდებიან სხვადასხვა კოლონიებში და საფრ...თხეს უქმნიან სხვებს. ამის მერე ვადგენთ სპეციალურ მიწერილობ...ას, რომელიც მიდის სამინისტ...როში, იქ მოაწერენ ხელს, დაუშ...ვებენ (ან არ დაუშვებენ) „ნა...რიადს", რომელიც ჩამოვა და ამის შემდეგ გადაგვყავს პატიმარი დის...პანსერში. ტუბერკულოზიანები ჯგუფებად იყოფიან. მაგ. III ჯგუ...ფის ავადმყოფი შეიძლება იყოს ჯანმრთელების ზონაში, რადგან ურთიერთობისას კოხის ჩხირებს არ გადასცემს, მაგრამ შეიძლება ერთ კვირაში გაუხსნას ჩაკირული ფორმა და ავადმყოფობა გახდეს ინფექციური. ამ ჯგუფის ავად...მყოფების იზოლირება ჯანმრთე...ლებისგან კანონით დაუშვებელია. არც ერთ კოლონიაში არ არის მათთვის სასადილო, თეთრეული ან ბარაკი. როგორ უნდა მოვექ...ცეთ, არ ვიცი...

მოგზაურობა ჯოჯოხეთში

დავით გორგაძე

ფაკულტეტი, თვალებიდან ნაპერწკლები გადმომცვიდეს და იატაკზე ფანფატრათ. ერთ წუთს მომეჩვენა, თითქოს ტყეკი მომხვდა შუბლში. ოთხივენი მოვკორძალდენ. გამოკაკვეს ხელ-ფეხი, გამაძრეს წინდები და პირში ჩამიჩარეს, ოღონდ კოცდი, რომ უამისობა არ იქნებოდა, ასეთ მუხანათობას არ მოველოდი. უფრო მეტად დამეხეტა ენენები, შეურაცხყოფა არ მიგრძვნია. ეს კი, როგორ უნდა მეგრძნა, ეს ხომ ნადირთა თავდასხმას უფრო წაგავდა. განა მხეცისაგან ადამიანი იწყებს რამეს?! ტყეველსაც არ ეგრძნობდი თავდაპირველად. ტანი გამიქვავდა.

ბოლოდ „რაინდებს“. სამში ვიცანი თბილისის „დინამოს“ ფეხბურთელთა კოლექტივის მოთამაშეები, ეტყობა ეს მათი ძირითადი პროფესიაა, „სამსახურეობრივი საქმიანობა“, — გავიფიქრე უნებურად.

დამწყეს ცემა. თვითონ არუშანოვმა მწოლიარეს ორჯერ ჩამცა მუცელში ფეხი. შემაბრუნეს, პირქვე დამწვინეს და დამიშინეს ზურგზე რეზინის (ოთხკუთხოვანი) მათრახი. მას, როგორც შემდეგ შევიტყე, ამორტიზატორი ეწოდებოდა. ეს ამორტიზატორი ჩვეულებრივი მათრახისაგან ამით გამოირჩეოდა, რომ უფრო მეტად სწვავდა და ქერცლადა კანს. გერმანელი ფაშისტების არსენალიდან იყო თურმე გადმოლებული.

აღარ მახსოვს, რამდენ ხანს გაგრძელდა ეს ამბავი. ალბათ დიდბანს. ერთ წუთს შეაჩერეს „ოპერაციაა“, გადმომბრუნეს, პირიდან წინდა ამომიღეს. არუშანოვმა ცხვირსახოცით ოფლი მოიწმინდა, „საკოდავი“, ეტყობა, დაქანცული იყო ჩემი დაკითხვით, დაიხარა და ცივი კილოთი მომმართა:

— იტყვი თუ არა, ვინ ჩაგითრია?!

სიმივით ვიყავი დაჭიმული. გაკბულდი. კიდეც რომ ვყოფილიყავი დამთმობავე. ალბათ არაფერს ვიტყოდი, იმდენად დაუძლეველი იყო პროტესტის გრძნობა.

— არ ვიტყვი!!

— განაგრძეთ! — მიუბრუნდა არუშანოვი „რაინდებს“ და თვითონ მაგიდისაკენ გასწია. კვლავ ჩამჩარეს პირში წინდა, კვლავ პირქვე დამწვინეს და მირტყეს, მირტყეს... ისევ შეწყვიტეს, დამკითხეს, კვლავ მირტყეს და მირტყეს. პირველ ღამეს ეს განმეორდა ორჯერ. ალბათ ეჩქარებოდათ „გამომიების“ დასრულება და ჩემი მხილება.

იმ ღამეს ვერაფერს გახდნენ. უკვე ირიოდა, როდესაც არუშანოვმა შეწყვიტა „დაკითხვა“ და გამოუძახა გამცილებლებს. დამაბრუნეს საკანში. ძლივს მავღოლადი. აი, როდის ვიგრძენი სასტიკი დაქანცულობა და ტკივილი. ვერც დავჯექი, ვერც დავწექი. ხელის განძრევის თავი არ მქონდა. დიდხანს ვერ დავიძინე. ყოველი მოძრაობა საშინელ ტკივილებს იწვევდა. ამხანაგები დიდი უურადღებით მომექცნენ.

ასე განმეორდა ორი თვის განმავლობაში რვაჯერ. „დაკითხვის“ ყოველი ღამე ისევე უშედეგოდ მთავრდებოდა, თუ არ ჩავთვლით, რომ ჩემს ზურგს და ფეხის ტერფებს ემატებოდა ჩასისლიანებული იარები.

რასაც მოითხოვდნენ, მე იმის აღება ჩემს თავზე არ შემეძლო. მაგრამ მოხდა ისეთი რამ, რამაც სულ სხვა გზით წარმართა ჩემი ბედი, ეს რომ არა, დღეს ამ სტრიქონებს ვერავინ დაწერდა.

საკნიდან ყოველღამე გაჰყავდათ დაკითხვაზე რომელიმე ჩვენთაგანი. ერთ კვირა დღეს მოულოდნელად გამომიძახეს დღის საათებში. ყველას გაგვკვირდა ეს უნებელობა. გამომძიებლის კაბინეტი სულ სხვაგვარად გამოიყურებოდა. ფანჯარა ღია იყო. არუშანოვის მეტი კაბინეტში არავინ დამხვდა. მიმითითა სკამზე, დაჯექით, გავოცდი, მაგრამ არ შევიმჩნიე. დავჯექი. დღის შუქზე არუშანოვი თითქოს არ ჰგავდა თავის თავს. იღიმებოდა, შედარებით თავაზიანად მელაპარაკებოდა. ვგრძნობდი, რომ რაღაც პროვოკაციას მიწყობდა.

— კაცო, განა არ გეცოდებათ ცოლ-შვილი? არ გინდათ დაუბრუნდეთ მათ? ვის რას უმტკიცებთ თქვენი სიჯიუტით, ვის უძალიანდებით? თქვენ ამბობთ, რომ არავის ჩაუთრევიხართ ანტისაბჭოთა ორგანიზაციაში. ჩვენ კი სხვა ცნობები გვაქვს. თქვით, რომელ ორგანიზაციაში ჩაგითრიეს და ვინ ჩაგითრიათ. რასაკვირველია, განთავისუფლებას ვერ დაგპირდები, ხომ იცით, აქედან სახლში არავინ ბრუნდება. მაგრამ გაძლევთ პატიოსან სიტყვას, ორ-სამ წელზე მეტს არ მოგისჯიან. ხოლო თუ არ სცნობთ თავს დამნაშავედ, სიკვდილით დასჯას ვერ აცდებით!

— კი მაგრამ, მე რომ არავის ჩაუთრევივარ! მე იმის წარმოდგენაც არა მაქვს, რომელ კონტრრევოლუციურ პარტიას მაკუთვნებთ!

ჩვენმა „მშვიდობიანმა“ საუბარმა იმ დღეს უნებურად დამიბადა რწმენა, რომ არუშანოვი თვითონ (თუ კი მას ცოტაოდენი გამოცდილება ჰქონდა საგამოძიებო საქმეში, არა და, ასეთი გამოცდილება არ შეიძლებოდა არ ჰქონოდა) არ იყო დარწმუნებული ჩემს ანტისახელმწიფოებრივ საქმიანობაში. ეს ნათლად გამომჟღავნდა შემდეგი კითხვებიდან:

ДАВИТ ГОРГАДЗЕ

— კეთილი. ამაზე შემდეგ. თქვენ ეს მიბრძანეთ, სად მუშაობდით 1928-1930 წლებში?

ამ კითხვამ გამაოცა. მე მეგონა გამოძიების მასშტაბები 1937 წლის აპრილით ისაზღვრებოდა. აქ უფრო უკან დამხიეს.

— მე 1928 წლიდან 1934 წლამდე ვმუშაობდი ამიერკავკასიის ფედერაციის საგეგმო კომისიაში.

— ვინ იყო თქვენი უფროსი 1929 წელს?

ერთბაშად ძნელი იყო გახსენება. იმდროინდელი თავმჯდომარე ს. ფირუმოვი იყო. არუშანოვს ხმა არ ამოუღია. შემდეგ გავიხსენე მოადგილეების გვარები.

— მე თქვენ განყოფილების უფროსზე გეკითხებით! — ვერც მაშინ გავიხსენე ის, ვინც მას უნდოდა. აღარ დამაცადა და მკითხა:

— გაკვიდათ თუ არა განყოფილების უფროსად ვინმე ნიკოლოზ ავაქის ძე თარხანიანი?

ძნელი წარმოსადგენი იყო, რომ შინსაკომში ვინმე დამისახელებდა ამ პიროვნებას. სულ ხუთიოდე თვე ვიმუშავეთ ერთად. 1929 წლის მიწურულში თარხანიანი დაითხოვეს სამსახურიდან და იმის შემდეგ მისი არც ავი ვიცოდი და არც კარგი.

— დიახ, მყავდა რამდენიმე თვეს!

— ხვდებოდით თუ არა მას შემდეგში?

კითხვამ გამაკვირვა და ამასთან ერთად ერთგვარი შვებაც ვიგრძენი. „თუ მე თარხანიანს მაკავშირებენ, ეს ხომ აბდაუბდაა, რომელი ჭკუათმყოფელი დაიჯერებს ამას“, — გავიფიქრე მე. „ერთი, რომ ჩემზე უფროსია ოცი წლით, მეორე, ქართველების მოძულე, მესამე, როგორც პიროვნება, მეტისმეტად არასიმპათიური და სულმდაბალი“.

— მერე, რა შუაშია თარხანიანი?

— აბა, აბა, — შემომიტია არუშანოვმა, — ეგეთები არ იყოს! გირჩევ, დაუფიქრდე, თავი არ წააგო!

— კი მაგრამ, მე ხომ თარხანიანი შვიდი წელია არ მინახავს, ისიც კი არ ვიცი, ცოცხალია თუ არა. რა მაქვს მასთან საერთო?

არუშანოვმა გაიღიმა, არ მიპასუხა. ზარით გამოუძახა გამცილებელს. თვითონ წამოდგა და კაბინეტიდან გავიდა. მე საკანში დამაბრუნეს. მთელი საღამო მაწუხებდა შემდეგი ფიქრები: თუ თარხანიანს თვლიდნენ ჩემს „მომნათვლელად“, ეს იმდენად აშკარა სისულელეა, რომ სასამართლოს კოლეგიაზე სასაცილოდ არ ეყოფათ; მაგრამ, მეორე მხრივ, თუ კვლავ ღამის „დაკითხვაზე“ გამომიძახებენ და მუშტითა და მათრახით გამომასინძღლებიან, განა შეწყვეტენ ამ ამბავს, ვიდრე სწორედ თარხანიანს არ დავასახელებ, როგორც ჩემი „კონტრრევოლუციური მოღვაწეობის“ მედროშეს? ვგრძნობდი, რომ საშინელება მოველოდა: თუ სიმართლეს არ ზედავუჯვევ, უნდა ცემით ამომხდეს სული, რადგან თარხანიანს როგორ ვცნობ ჩემს „ნათლად“!? ხოლო თუ დავასახელებ, ეს ხომ მტანჯავ სიცრუეა და ვინ იცის, ამას რა მოყვება. ვაი, თუ ჩემგან მოითხოვონ სხვების დასახელება. ეს უფრო მაშინებდა. უნებურად დამებადა აზრი: თქნებ არუშანოვმა თვითონ განზრახ დაასახელა ის, ვისაც მატმასნიდა, რადგან ნათლად ხედავდა, რომ თარხანიანის გვარს, თვეების განმავლობაში რომ ეცემათ, ვერ გავიხსენებდი. „მაშასადამე, არუშანოვს თვითონ არ სჯერა ჩემი დანაშაულის“, — დავასკვენი მე. „მაშინ რაღას მერჩის?“ ამ კითხვაზე გვიან გავეცი პასუხი. მაშინ კი, რას წარმოვიდგენდი, რომ ჩემი ღღისით გამოძახება დაკითხვაზე იყო ერთ-ერთი მიზანსცენა ამ პიესაში, რომელსაც დგამდა „რეჟისორი“ არუშანოვი ჩემი ბრალდების ირგვლივ.

როდესაც საკანში ვუამბე ამბანაგებს, რაც გადამხდა, სიცილი დამაყარეს. „დაშნაკი“ მიწოდეს. ესლა მაცლდა. ორიოდე დღე ჩვენი საკნიდან არავინ გაუყვანიათ დასაკითხავად.

მესამე ღამეს „დაკითხვაზე“ კვლავ პროფესორი კ-ი წაიყვანეს. უკვე მზემ შემოიკვრიტა, როდესაც ცოცხალმკვდარი კ-ი საკაცით შემოგვიგდეს (სხვა სიტყვით ვერ გამოვხატავ ამ ამბავს). ვაივაგლახით მოვასულიერეთ. საღამოშდე ხმა არ ამოუღია, იწვა და გმნავდა. როცა ყველას ჩაეძინა, მოხოვა, ახლოს მივსულიყავი. მივუჯექი. მან შემდეგი გამახდო:

— დიდი უბედურებაა ჩემს თავს, მაგრამ მეტის ატანა აღარ შემეძლო.

მე გაწტერებული ვუცქერდი.

— მომაწერინეს ხელი.

— რაზე?

— რომ მე ჯაშუში ვარ, რომ ვმუშაობდი უცხოეთის დაზვერვის მითითებით.

— მერე ეგ ხომ ბოდვაა?

— ბოდვაა, მაგრამ არ მომეშვებიან! ჩემთვის ცხადია, რომ აქედან ცოცხალს არ გამიშვებენ. არა სჯობია სიკვდილის წინ ცემა მაინც ავიცილო თავიდან?!

ვგრძნობდი, რომ სიყალბე, რომელზედაც წავიდა პროფესორი, ცუდს მოასწავებდა. მაგრამ სუბიექტურად თითქოს ვამართლებდი მის საქციელს. ბოლო ერთი იყო, — სიცოცხლის ბოლო წუთებში ტანჯვას მაინც გადაურჩებოდა.

დილით კ-ს შემოუტანეს თეთრი პური, კვერცხი, რძე, ე. ი. ყოველივე ის, რაც სრულიად გამორიცხული იყო პატიმრების ულუფიდან. ყველასათვის ცხადი იყო, რომ გამომძიებლებისაგან კ-ს საჩელზე ასეთი „ამანათის“ გამოგზავნა“ ბრალდების ცნობის საფასური იყო და ამასთან ერთად ჩვენს მიმართ ერთგვარი პროვოკაციული ჩერნი: ასე გაგრძელდა ხუთი თუ ექვსი დღე. პროფესორი ყოველდღე იღებდა უბე ულუფას, თანდათანობით დამშრმინდა, მადაც გაეღვიძა, ღიმილიც ესტუმრა მის ტანჯულ სახეს, თუმც, ეს ღიმილი ნაღვლიანი იყო. მე დავრწმუნდი, რომ იმას, რისი ატანაც შეუძლია ადამიანს. ვერც ერთი ცხოველი ვერ აიტანს.

პროფესორმა ერთი-ორჯერ სცადა გაეყო ჩვენთვის თავისი ულუფა, მაგრამ არც ერთმა ჩვენთაგანმა, მიუხედავად სისტემატური შიმშილობისა, არ მოისურვა ესარგებლა ამით. ეს ხომ აშკარა თვალთმაქცობისა და სიცრუის პური იყო. მაგრამ ნაცადმა ხერხმა მაინც გაჭრა. საწამლაკმა მეც დამიკარგა წონასწორობა.

მე ასე ვმსჯელობდი: თუ მე ცემა მაკადრეს, ამიერიდან უფრო მეტსაც მიზამენ, რადგან წინასწარ მიკარნახეს, ვინც უნდა დამესახელებინა. ხოლო თუ მე მას არ დავასახელებ, ცემით ამომხდება სული. უმჯობესი არ არის — ვფიქრობდი მე — ვცნო თავი დმნაშავედ და ამით დასრულდეს ჩემი ტანჯვა.

იმ დღეებში რომ გამოვეძახე გამომძიებელს, სავსებით შესაძლებელია, ყალბი ბრალდება ამეღო თავზე და ამით ამეცდინა თავიდან კოშმარი.

ბევრი მსჯელობდა ასე იმ წლებში. ბევრმა ამჯობინა საშინელი დასასრული დაუსრულებელ საშინელებას.

მაგრამ მოხდა სულ სხვა რამ.

ტყუილის თქმა არ დამეჯერებია. ამას უნდა ეუმადლოდე „როფესორ კ-ს, რომლის პირადმა ტრაგედიამ ჩემთვის საბედისწერო ხიდის როლი შეასრულა.

აი, რა მოხდა!

ორი კვირის განმავლობაში არ გამოვუძახებიეარ. როგორც შემდეგ შევიტყე, ჩემი „გამომძიებელი“ არუშანოვი მგლენებაში იყო გაგზავნილი. არც კ-ს აწუხებდნენ. ერთ ღამეს კვლავ კ-ს დაუძახეს, თითქოს მშვიდად წავიდა. მან უკვე გამოუტანა თავის თავს განაჩენი, რიღასი უნდა შეშინებოდა, მაგრამ...

დილით ენით აუწერელი ამბის მოწმენი გავხდით. კარი გაიღო და, დავიხახეთ კ-ი — ორ კაცს ეჭირა ხელში დასისხლიანებული, თმაებურძგნული, პერანგგაშამოხეული, ერთიანად გაწეწული. შემოვიყვანეთ. ვერ დაწვა. საღამომდე ხმა არ ამოუღია. გაშტერებული შესჩერებოდა ერთ წერტილს, დროგამოშვებით ოხრავდა.

ერთი სართულით ზევით და ორ მელიღაც ოთახში შეიტანეს კ-ი, ფართო და შედარებით [illegible] ყობილ ოთახში, საწერ [illegible] იჯდა პირხმელი, შავგრემანი [illegible] ნსაბკომელი ორი [illegible] შემდეგ შევიტყეთ, ეს იყო [illegible] ჰან ოვიანი. [illegible] ბითი პოზით იდგა ჩემი გამომ[illegible] ბელი არუშანოვი. გრძელ სავარ[illegible] ლზე კიდევ სამი უცნობი შინ[illegible] კომელი იჯდა. ორივე ფანჯარა [illegible] ნიღბული იყო ფარდებით. „ალბ[illegible] ეგზეკუციაა მომელის ისევ, მაგრ[illegible] უფრო მაღალ დონეზე“ — გა[illegible] ლეა ფიქრმა.

ოვიანმა ხელით მანიშნა, შუა ოთ[illegible] ახში გავჩერებულიყავი. გადაწყ[illegible] სავარძელში, პაპიროსი გააბოლა [illegible] ირონიული ღიმილით მიმართა [illegible] შანოს:

— ეს არის, თავი კერკეტ[illegible] ლად რომ მოაჭეს? იქნებ ჰგო[illegible] რომ ჩვენ მოცლილი ხალხი [illegible] და თვეობით მოვუნდებით ამ [illegible] ბატონის საქმეს? შემდეგ მე მო[illegible] ბრუნდა და ცივი, მრისხანე [illegible] ლოთი განაგრძო: აქ, ჩვენ, ძმობ[illegible] თუ დაგვჭირდა, სახალხო კომ[illegible] რეს და რაიკომის მდივნებს ბალ[illegible] რინებივით ვაცეკვებთ. ორ საა[illegible] ში ვამთავრებთ ძიებას. შენ რა, [illegible] თელი კვერცხი ხარ, რომ გვაჭიკ[illegible] რებ საქმეს, გეგმებს გვაშლი? გ[illegible] ფრთხილებ, თუ ეხლავე არ გვე[illegible] ყვი, რასაც მოვითხოვთ, ხვალ [illegible] ცოლს დავაპატიმრებთ, შვილ[illegible] საბავშვო სახლში გადავცემთ. [illegible] მის ფაშისტო?

მე შეგკრთი. განა მართლა [illegible] შეეძლოთ ჩემი ცოლის დაპატიმ[illegible] ბა, ბავშვის გაუბედურება! ცო[illegible] იყო ამის მაგალითი?! მაგრამ [illegible] ძნობდი, თუ ნამდვილად დარწმუ[illegible] ბულები არიან ჩემს დანაშაულ[illegible] განა დღემდე არ დააპატიმრებდ[illegible] ჩემს ცოლს?! მაშასადამე, ტყუ[illegible] ეს უბრალო მუქარაა. შედარებ[illegible] მშვიდად ვუპასუხე:

— თქვენ შეგიძლიათ ფაშისტ[illegible] მიწოდოთ, ცოლიც დაპატიმროთ, [illegible] მხვრიტოთ კიდეც, მაგრამ მე არ[illegible] ფერი ჩამიდენია არც სიტყვი[illegible] არც საქმით. თქვენი ბრალდება [illegible] ვიდან ბოლომდე ყალბ ცნობებზ[illegible] აგებული! ეს თქვენ თვითონ კ[illegible] გად იცით!

— მხოლოდ მაგ სიტყვებისათვ[illegible] ხარ დასახვრეტი, — იღრიალა ოვ[illegible] ანმა.

— ვინ მოგცა უფლება, შინსა[illegible] კომს რომ სიყალბეს სწამებ. ფრთ[illegible] ლად, თორემ, — ოვიანმა ანიშნა [illegible] ვარძელში მჯდომებს, ისინი წამ[illegible] დგნენ და გარს შემომერტყნენ. კ[illegible] ცოდი, რაც უნდა დაწყეტულიყ[illegible] ოდნავ უკან დავიხეე და ‘აღელვ[illegible] ბული ხმით შევძახე:

— მე არ მოგიწერთ ხელს, რ[illegible] მე ვიღაც დაშნაკმა გამაბრიყვა [illegible] ჩამითხრა კონტრრევოლუციურ ორ[illegible] განიზაციაში. მე რომ ეს მდომოდ[illegible] სხვას მოვძებნდი ვინმეს!

ვერ წარმოიდგენთ, რა მოყვა [illegible] ჩემს განცხადებას. ოვიანმა გადაკ[illegible] და არუშანოვს, ხელით „თანაშემწ[illegible] ები“ შეაჩერა და გაკვირვებული [illegible] მიბრუნდა:

— რომელი დაშნაკი, რის დაშნ[illegible] კი, რას როშავ?

— როგორ თუ ვროშავ? — ვ[illegible] პასუხე და მივუბრუნდი არუშა[illegible] ოვს. — თქვენ არ იყავით, რ[illegible] შემეკითხეთ იმ კვირას, რა გაქ[illegible] საერთო თარხანიანთანო?

— ტყუი, მე არაფერი მითქვამ[illegible] — წამოიძახა არუშანოვმა, მაგრ[illegible] ოვანიანმა ხელით შეაჩერა და შ[illegible] მეკითხა: — ვინ დაგისახელა თარ[illegible] ხანიანის გვარი?

— გამომძიებელმა! — და ხელი[illegible] არუშანოვზე მივუთითე.

— მე აგიხსნით ყველაფერს, ამ[illegible] ხანაგო უფროსო! ეს სიცრუეა, გაუ[illegible] გებრობაა.

— არუშანოვი რაღაცის თქმა[illegible] შეეცადა, მაგრამ ოვიანმა ზარი და[illegible] რეკა. შემოვიდნენ ჩემი გამცილ[illegible] ბლები. ოვიანმა უბრძანა: წაიყვანეთ [illegible] პატიმარი!

ყველა გაოცდა, რომ საკანში ასე ადრე და უვნებლად დავბრუნდ[illegible] ძველმა ბოლშევიკმა, შრომის დაცვ[illegible] ვის ინსტიტუტის დირექტორმა ნ[illegible] კო ატ-ვმა ვერ მოითმინა და მკითხ[illegible]

— რა, შენც მოაწერე ხელ[illegible] როგორ გადაურჩი ბურთაობას? [illegible] ვუამბე, რაც გადამხდა. იმ ღამ[illegible] ვერც ერთი ჩვენთაგანი ვერ მიკ[illegible] და, რა იყო მიზეზი „დაკითხვის“ ასე უცნაურად შეწყვეტისა.

---

*დასაწყისი იხ. „საქართველო“ № 5.

---

1. მკითხველს ვთხოვთ, ყურადღება მიაქციოს გამომძიებელთა გვარებს. შეთხზეთია არ არის, რომ უდანაშაულო ქართველ ხალხს არა ქართველებს უგდებდნენ ხაჯიგანად. (რედ).

(გაგრძელება იქნება)

ფასი 50 კაპ.

ინდექსი 65467

რედაქციის მისამართი: თბილისი, ბავშვაძის ქ. № 55. ტელ.: 22-16-01.

იგზავნება ჟურნალ-გაზეთების გამოწერაზე „საფოსტოში“

რედაქტორი ნოდარ ბრიგალაშვილი